

**PIERWSZA
DEMOKRACJA
W NOWOŻYTNEJ EUROPIE
MILION WOLNYCH OBYWATELI
ŻYŁO W POLSCE W 1600 ROKU**

Rekordowa liczba obywateli w historii rządów reprezentatywnych na świecie. Każdy dorosły obywatel miał prawo kandydować na króla Polski w wolnych i powszechnych wyborach. Mężczyźni i kobiety mieli równe prawa dziedziczenia własności. Wyjątkowy w Europie, rodzimy proces ustawodawczy kształtował polską kulturę narodową.

Iwo Cyprian Pogonowski

Hippocrene Books, Inc.
New York, 2010

Copy right 2010 Iwo Cyprian Pogonowski
All rights reserved

Hippocrene Books Inc.
171 Madison Ave.
New York, NY 10016
www.hippocrenebooks.com

ISBN 0781812003

Pracę niniejszą poświęcam pamięci mego ojca Jerzego Pogonowskiego, doktora filozofii i doktora praw, którego rozprawa doktorska z historii prawa na Uniwersytecie Warszawskim była wydana w 1932 roku. www.pogonowski.com). Była ona poświęcona: „Projektowi Związku Władców Króla Jerzego z Podjebrad” popieranemu w 1464 roku przez Polskę, którego tekst zachował się w Polskiej Metryce Koronnej z 1463 roku. Wówczas Polska, Węgry, Czechy, Francja i Wenecja popierały stworzenie związku narodów Europy - podobnego do Ligi Narodów, czy obecnej Organizacji Narodów Zjednoczonych. A trzeba podkreślić, że fakt ten miał miejsce 500 lat wcześniej. Strona tytułowa „Projektu” jest jedną z ilustracji niniejszej książki.

Projekt Związku Władców w XV wieku był planem pokoju światowego i proponował międzynarodową organizację pokoju już w latach 1462-1464. Tekst projektu opracowany został przez prawników polskich i znajduje się w Metryce Koronnej, czyli w archiwach Polskiej Kancelarii Królewskiej i zawiera następujące propozycje: „Congregatio de nationes” czyli „Zgromadzenie Ogólne”, w którym decyzje zapadały większością głosów; Międzynarodowej Siły Zbrojnej kontrolowanej przez Sekretariat czyli Sindicus oraz Procedurę międzynarodowego i prawnego arbitrażu i Godzenia Sporów; Potępienie agresji wobec państw (szczególnie agresji Turcji),

Projekt proponował instytucję nowej władzy międzynarodowej. Miał on zdelegalizować Uniwersalne Imperium Średniowieczne, jak i międzynarodową władzę papieża, które właśnie Projekt zniweczyło.

„Projekt Związku Władców Króla Jerzego z Podjebrad” opierał się na 17 tezach prawa międzynarodowego proponowanych po raz pierwszy przez ambasadora Polski na Zjeździe w Konstancy w 1415 r. - Pawła Włodkowica (1370-1435), który proponował stworzenie trybunału międzynarodowego do rozstrzygania takich problemów jak m.in. dokonanie fałszerstwa przez Zakon Krzyżacki – dotyczyło to nielegalnej zmiany tymczasowego pobytu w Chełmnie wydanego w 1228 roku przez Konrada I w Przywileju w Kruszwicy na pobyt stały

Notatka: Uniwersytet Krakowski założony w 1463 roku miał bardzo silnie rozbudowany wydział prawa z powodu niekończących się procesów prawa międzynarodowego z powodu fałszerstw i zbrodni popełnianych przez Zakon Krzyżacki.

Publikacje Iwona Cypriana Pogonowskiego

History – Historia

- Poland: A Historical Atlas, revised edition, New York, Hippocrene Books, 1989.
- The Jews in Poland: A Documentary History; the Rise of [the] Jews as a Nation from Congressus Judaicus in Poland to the Knesset in Israel, New York, Hippocrene Books, 1993.
- Świat po amerykańsku, Fundacja 'Nasza Przyszłość', 2004.
- Heraldyka – Heraldry, CD-ROM by I. C. Pogonowski, published by Juliusz Ostrowski, 1902. Free re-printing of coat-of-arms
- Poland: An Illustrated History, Hippocrene Books, 2000 (personal recommendation by Zbigniew Brzeziński, a Polish American political scientist, geostrategist and statesman).
- Poland: An Illustrated History, Hippocrene Books, 2004 second edition
- Hegemonia – On US Foreign Policy, WERS Poznań 2008
- Poland: An Illustrated History, Hippocrene Books, 2008, Colored edition, third printing
- Jews in Poland: A Documentary History, New York, Hippocrene Books, 1998 (reviews below)
- Historyczny Atlas Polski (A Historical Atlas of Poland), Wydawnictwo Baran i Suszczyński, 1995
- Poland: A Historical Atlas, New York, Hippocrene Books, 1987
- Historyczny Atlas Polski (A Historical Atlas of Poland), 2010, Second Edition; E-Book by author
- Jews in Poland: A Documentary History, New York, Hippocrene Books, Warsaw Edition, 2010
- Poland: A Historical Atlas, revised edition, New York, Hippocrene Books, 2010, Third Edition E-Book
- The First Democracy in Modern Europe: Million Free Citizens in Poland during the Renaissance, New York, Hippocrene Books, 2010, E-Book
- Pierwsza Demokracja w Nowożytnej Europie: Milion Wolnych Obywateli w Polsce w 1600 roku, 2010, E-Book
- Calming the Winds of War, New York, Hippocrene Books, 2010, E-Book
- Słowianie a Nieudane Imperium Niemieckie w latach 962-1806 oraz 1871-1918, New York, Hippocrene Books, 2010, E-Book

Dictionaries - Słowniki:

- Practical Polish-English Dictionary, Hippocrene Books, 1981.
- Polish-English, English-Polish Standard Dictionary, Hippocrene Books, 1985.
- Compact Polish-English Dictionary , Hippocrene Books, 1985
- Unabridged Polish-English Dictionary, 3 volumes, New York, Hippocrene Books, 1997.
- Polish Phrasebook and Dictionary: Complete Phonetics for English Speakers, by Iwo Pogonowski, 1991, 103 pages. Hear Free Phonetics by a Polish and an English actor
- Patents: 49 United States Patents awarded to Iwo Cyprian Pogonowski

Rozwój Demokracji i Pierwsze w Europie Tezy Prawa Międzynarodowego w Późnym Średniowieczu i Wczesnych Czasach Nowożytnych w Polsce

Głównym celem mojej książki jest ukazanie samodzielnego rozwoju procesu demokratycznego w Polsce. Kładę większy nacisk na sam proces ograniczania władzy tronu niż na akty – jako niby przywileje stanu szlacheckiego kosztem innych stanów. Kiedy w 1370 roku nastąpił koniec pięciuset lat panowania pierwszej polskiej dynastii Piastów. „...**Królestwo Polskie było gotowe do podjęcia działań tworzenia jednej z najbardziej oryginalnych, wczesnych cywilizacji współczesnej Europy; cywilizacji, która – w unii z Litwą – miała się rozciągać od morza do morza i przetrwać ponad czterysta lat.**” (Norman Davies, Boże Igrzysko. Historia Polski, wydanie poszerzone, Wydawnictwo Znak, Kraków, 2006, przekład autoryzowany Elżbiety Tabakowskiej)

Polska odegrała wielką rolę cywilizacyjną w Europie bałtycko-słowiańskiej zwłaszcza od czasów zwycięstwa nad Zakonem Krzyżackim pod Grunwaldem w 1410 roku, w największej bitwie średniowiecza w historii Europy i stworzyła największy obszar państwowy w Zachodniej Cywilizacji. Na całym tym wielkim regionie język polski był stosowany jako język dyplomacji i traktowany jako nośnik cywilizacji i elegancji.

Trzeba nie zapominać, że od swych pradziejów Słowianie stanowili o sobie samodzielnie. Ich społeczności rządziły się za pomocą wieców samorządnych. Często powoływali ochotnicze armie pod komendą wybieralnych dowódców. Do 740 r. podbili większą część Europy i wypędzili z doliny węgierskiej Awarów, z Azji Turkmenów, którym udało się zaludnić Marchię Awarską pod opieką króla Frankonii, by z czasem stać się Bawarami i innymi południowymi Niemcami. Słowianie rozpoczęli tworzenie poszczególnych państw słowiańskich. Jedno z tych państw - Polska, zostało utworzone ok. 840 r., kiedy wódz o imieniu Piast założył pierwszą dynastię królewską, rządzącą krajem do 1370 r. W czasach dynastii Piastów państwo polskie przeistoczyło się w potęgę cywilizacyjną, której wpływy rozciągały się poza jego granicami.

Polska zapoczątkowała w Europie kodyfikację praw oraz stworzyła wyjątkowy w Europie system obronny, który polegał na przymierzu króla z właścicielami ziemi w przeciwieństwie do reszty Europy, gdzie obrona państwa polegała na przymierzu króla z ufortyfikowanymi miastami. W ten sposób na

zachodzie Europy dwór królewski i miasta tworzyły kultury narodowe, podczas gdy w Polsce kultura narodowa była tworzona przez wyjątkowy w Europie rozwój polski systemu ustawodawczego.

Polska pierwsza w Europie dokonała podziału władzy na ustawodawczą, wykonawczą i niezależny wymiar sprawiedliwości, oraz przyczyniła się do powstania pierwszego projektu podobnego do dzisiejszej Organizacji Narodów Zjednoczonych, 500 lat wcześniej niż powstał ONZ.

**Polskie innowacje w dziedzinie prawa
- 400 lat przez Rewolucją Amerykańską
oraz 250 lat przed Wielką Brytanią**

Polska stała się terenem innowacji w dziedzinie prawa oraz tolerancji społecznej. Była pierwszym państwem europejskim, które głosiło i wcielało w życie doktrynę państwa prawa. A miało to miejsce niemal trzy stulecia zanim uczyniła to Anglia. Własność prywatna była chroniona prawem na 250 lat przed Anglią. Wówczas Polska wprowadziła zasadę *habeas corpus* – nietykalności osobistej zgodnie, z którą, osoba zatrzymana przez władze państwowe miała prawo do szybkiego procesu sądowego przed prawomocnie powołanym sądem. Od 1370 r. w Polsce ustalono zasadę, że nie można nakładać „żadnych podatków bez zgody opodatkowanych.” Stało się to na 400 lat przed Rewolucją Amerykańską, której głównym hasłem było „no taxation without representation” czyli „żadnych podatków bez zgody płacących podatki.”

Przestępstwem międzynarodowym było w 1234 r. fałszerstwo tekstu przywileju z 1228 r. wydanego Zakonowi Krzyżackiemu w Kruszwicy na ograniczony w czasie pobyt w Chełmnie. Tak, więc fałszerstwo to polegało na zmianie pozwolenia z pobytu tymczasowego na pobyt stały. Trzeba podkreślić, że zbrodnie i przestępstwa Krzyżaków były popełniane przy ówczesnym zupełnym braku jakichkolwiek praw oraz sądów międzynarodowych. W takiej sytuacji Polacy pierwsi zaczęli formułować tezy prawa międzynarodowego, zwłaszcza na wydziale prawa Uniwersytetu w Krakowie.

W 1364 r. został założony Uniwersytet w Krakowie 21 lat wcześniej niż pierwszy uniwersytet założony w Heidelbergu w Niemczech. Jeden z rektorów Uniwersytetu Krakowskiego, profesor prawa, Paulus Vladimiri (Paweł Włodkowic hebu Ostoja, 1370 – 1435), sformułował w 1413 r. pierwsze nowoczesne tezy prawa międzynarodowego. Zdefiniował on herezję pruską *krzyżaków* - jako

naruszenie zasady, że prawo do nawracania nie jest prawem do zabijania ani do wywłaszczania.

Zbrodniami Zakonu Krzyżackiego było ludobójstwo Bałto-Słowian w Prusach. Przestępstwem było także fałszerstwo tekstu przywileju z 1228 r., wydanego w Kruszwicy jak to opisałem powyżej. Trzeba podkreślić, że zbrodnie i przestępstwa Krzyżaków były popełniane przy ówczesnym braku jakichkolwiek praw oraz sądów międzynarodowych. W takiej sytuacji Polacy pierwsi zaczęli formułować tezy prawa międzynarodowego, zwłaszcza na wydziale prawa Uniwersytetu w Krakowie.

Człowiekiem uznanym za najważniejszego przywódcę Odrodzenia w Polsce był Mikołaj Kopernik, który był wszechstronnym geniuszem typowym dla epoki Renesansu. Na Uniwersytecie krakowskim ukończył on astronomię i między innymi był on w 1510 r. twórcą nowoczesnej astronomii. Stało się to, dzięki stworzeniu przez niego teorii, która głosiła w opublikowanej przez niego pracy „Commentariolus,” że Ziemia wykonuje w ciągu dnia obrót wokół własnej osi, zaś planety krążą po orbitach wokół słońca. Kopernik przeniósł na północ ośrodek przywództwa nowych konceptów filozoficznych w Europie z regionu Morza Śródziemnego na południowe wybrzeża Morza Bałtyckiego i Morza Północnego.

Kopernik wprowadził w Polsce reformę monetarną w 1526 roku i po raz pierwszy wprowadził „polskiego złotego.” Jednocześnie Kopernik opisał tę reformę w publikacji w języku łacińskim i stwierdził w niej, po raz pierwszy w historii „że fałszywy pieniądz wypiera dobry pieniądz z obiegu.” W 1526 roku Thomas Grasham był dzieckiem siedmioletnim, ale mimo tego niesłusznie Anglicy nazwali „prawem Greshama prawo ustalone przez Kopernika, w czasie kiedy pełnił on funkcje polskiego ministra finansów.”

Kopernik zastosował pierwszy na świecie badania epidemiologiczne w czasie oblężenia przez Niemców twierdzy Olsztyn, w której Kopernik dowodził obroną w latach 1519-1521. W 1523 roku wielki teolog katolicki i filozof w Holandi Erasmus z Rotterdamu napisał o narodzie polskim: gratuluję temu narodowi i jego państwu... które obecnie w nauce, wymiarze sprawiedliwości, moralności i religii, oraz we wszystkim co oddziela nas od barbarzyństwa, jest w takim rozkwicie że może rywalizować z najslawniejszymi i przodującymi państwami.” Wówczas w Polsce powstawało przekonanie, że: „Polska nie rządem, ale stoi cnotą obywateli.”

**Polska staje się główną sceną rozwoju praw obywatelskich w Europie,
Podczas gdy Anglia zmierzała w kierunku absolutyzmu, a Wielka Karta
Wolności była nieskuteczną na wiele stuleci.**

Wzmocniona została w *Polsce* władza regionalnych ciał legislacyjnych, zwanych sejmikami. Zdefiniowany został stan szlachecki, stanowiący ok. 10 procent całego społeczeństwa. Stan ten osiągnął ponad milion wolnych obywateli pod koniec Złotego Wieku Polski, który miał miejsce na przełomie XVI i XVII wieku. Wykrystalizował się też podział na inne stany. Polski system parlamentarny wywodził się z tradycji wieców i znalazł odzwierciedlenie w regionalnych sejmikach, działających jako samorodny polski proces demokratyczny. Szlachcie zapewniono immunitet w zamian za służbę wojskową w obronie kraju. Demokracja mas szlacheckich polegała na też tym że posłowie powracający z Wielkiego Sejmu byli zobowiązani do uczestniczenia w sesjach „sprawozdawczych” lokalnych sejmików, aby zdać sprawę z dokonań parlamentu narodowego i sytuacji polityki zagranicznej Polski. Posiedzenia te, były bacznie śledzone przez publiczność i uczniów szkół, którzy byli przyprowadzani przez nauczycieli, żeby zapoznać młodzież z procesem demokratycznym i dowiedzieć się nowin ze świata. Zebrania sejmowe służyły do kształtowania opinii w sprawach bieżących istotnych dla każdego okręgu. W Polsce istniejący proces demokratyzacji oparty na procesie ustawodawczym był wyjątkowy w ówczesnej Europie.

We wczesnym okresie nowożytnej Europy dojrzała oryginalna, polska cywilizacja. Tworzenie się w Rzeczypospolitej polskiej szlachty rozpoczęło się w 1454 r. od statutów nieszawskich, przez niektórych nazwanymi: **Wielką Kartą Wolności mas polskiej szlachty**. Od wieków Samorodny polski proces demokratyzacji opierał się na sejmikach, czyli regionalnych ciałach ustawodawczych, w których przeważający głos mieli zwykli obywatele. Sejmiki były ewolucją prastarej słowiańskiej instytucji jaką był wiec, będący podstawą słowiańskiej demokracji wojskowej i organizacji słowiańskiego pospolitego ruszenia. W 740 r. wojska słowiańskie były dominującą siłą w Europie środkowej, od granic imperium Karola Wielkiego na zachodzie, aż po Bizancjum na wschodzie. Sejmiki i wiece były dla zwykłych obywateli podstawą dla politycznej emancypacji i były istotnym źródłem informacji o sprawach państwowych. Słowo wiec jest pokrewne słowu wiedza, czyli informacja. Sejmiki stanowiły również platformę dla wzajemnych konsultacji za pośrednictwem prawowicie wybranych przedstawicieli o rzeczywistym i wyraźnym mandacie społecznym. Był to niewątpliwie początek przekształcania się polskiej monarchii w Rzeczypospolitą szlachecką tworzonej przez rodzimy proces ustawodawczy. W latach 30-ych XVII w. liczebność polskiej szlachty wynosiła już ponad jeden milion ludzi. Polski samorodny proces demokratyczny odnosił powodzenie tak długo, jak średnia i drobna szlachta wychodziły zwycięsko z walki o władzę z magnatami.

STAROŻYTNE POCHODZENIE POLSKIEGO SAMORODNEGO PROCESU DEMOKRATYCZNEGO

Polski samorodny proces demokratyczny pochodzi od tradycyjnych wieców. Wiece, w języku rosyjskim „wiece”, określał zgromadzenie ludzi w określonym miejscu w starożytnych i średniowiecznych szczepach słowiańskich. Był on podobny do współczesnych zebrań publicznych. W klasycznych Atenach nazywanych „ecclesia.” Pochodzenie słowa *wiece* podobne jest do pochodzenia słowa parlament, czyli wymiany informacji i wiedzy. Określenie „wiece” pochodzi od słowa „wiedza.” i jego korzenie sięgają ponad czterech tysięcy lat według hipotezy Kurhanów. Ostatnio opublikowane badania DNA na stepach Rosji, Ukrainy, historycznej Polski i Kazakstanu sięgają 5500 lat wstecz według profesora antropologii w Hartwick College w Anglii, Dawida W. Anthony. Jest on autorem, książki „Koń, Koło, i Język: Jak Jeźdźcy z Epoki Brązu na Stepach Eurazji Ukształtowali Współczesny Świat,” (“THE HORSE, THE WHEEL, AND LANGUAGE: How Bronze-Age Riders From the Eurasian Steppes Shaped the Modern World.” By David W. Anthony. Illustrated. 553 pp. Princeton University Press. \$35, was published in 2008).

Według tych dokładnych i dobrze datowanych badań genetycznych Bałto-Słowianie i ich przodkowie żyli nad Bałtykiem 5000 lat temu. W okresie od ok. 500 lat do 200 lat przed Chrystusem ojczyzna Słowian była najeżdżana najpierw przez Scytów, a następnie przez Sarmatów, którzy pozostawili po sobie poszczególne słowa irańskie.

W tradycji słowiańskiej od tysiącleci decyzje podejmowano „od dołu” przez zwykłych ludzi, którzy sami wybierali swoich wodzów tzw. Wojewodów, czyli dowódców wojowników. Tradycyjne wiece doprowadziły w 1182 do ukonstytuowania się sejmku, czyli parlamentu polskiego. Sejm w 1505 roku stał się

najwyższą władzą w Polsce. Rabunek dzwonu w 1478 r zwołującego na wiece w Nowogrodzie dokonany przez Iwana III (1462-1505). upamiętnił zwycięstwo moskiewskiej tyranii, której Moskale nauczyli się w służbie Imperium Mongolskiego. Posługiwali się oni przemocą i tyranią, aby jednoczyć Słowian wschodnich. Iwan III dokonał deportacji 10.000 ludzi z Nowogrodu na Ural i tym samym rozpoczął 500 lat budowy despotycznego imperium. Po upadku Republiki Nowogrodzkiej, wkrótce upadła Republika Pskowska w 1510 r., podbita przez Wasyla III (1505-1533). Mieszkańcy Nowogrodu zabiegali o pomoc Rzeczypospolitej Polski i Litwy w obronie przed Moskalami, by zachować niepodległość, czego niestety nie udało się im utrzymać.

Zjednoczenie Słowian Wschodnich pod władzą Moskwy od 1478 roku.

Nowgorod był stolicą Rusi do 882 r. Kiedy Oleg przeniósł stolicę do Kijowa, to w Nowogrodzie rządził *posadnik* w oparciu o tradycyjne słowiańskie wiece ustawodawcze. Dzwon do zwoływania na wiece w Nowogrodzie był używany od 1136 do 1478 r. aż do momentu, kiedy został zabrany do Moskwy. Interesujące jest, że podobną rolę do dzwonu w Nowogrodzie odegrał „Dzwon Wolności” przywieziony do Filadelfii w dniu 1go września 1753 roku, czyli ponad 600 lat po dzwonie zwołującym na wiece nowogrodzkie. Zjednoczenie Rosji ze stolicą w Moskwie, w tradycji rządów absolutnych, rozpoczęło 400 lat wcześniej niż XIX-wieczne zjednoczenie Niemiec pod władzą Berlina. Zjednoczenie to było możliwe dzięki rozbirom Polski w XVIII wieku.

Inicjatywa Hohenzollernów w zniszczeniu I Polskiej Rzeczypospolitej dała początek imperializmowi niemieckiemu. Niemcy rozpętały dwie wojny światowe w nadziei zbudowania imperium kolonialnego od Renu do Władywostoka oraz „wielkich” i „etnicznie czystych” Niemiec od Renu do Dniepru. Klęska Hitlera spowodowała upadek Prus i pozostawiła Niemcy bez arsenału nuklearnego u progu epoki atomowej. W ten sposób Hitler zniszczył niemieckie nadzieje na dominowanie nad światem.

Tworzenie się samorodnego polskiego procesu demokratycznego

Rozkwit kolebki polskiej cywilizacji

Państwo polskie było wynikiem wczesnego ukształtowania się europejskiej cywilizacji słowiańskiej. W pewnym okresie obejmowało ono dwie trzecie wschodniej i środkowej części kontynentu europejskiego. Trzeba podkreślić, że Polacy nie mają żadnych mitów o przywędrowaniu ich przodków z dalekich stron, ponieważ ich bałto-słowiańscy przodkowie byli autochtonami nad Wisłą. Wskazują na to datowane studia DNA sięgające wstecz ponad cztery tysiące lat (str. 70-74). Od swych pradziejów Słowianie stanowili o sobie samodzielnie. Ich społeczności rządziły się za pomocą wieców samorządnych. Często powoływali ochotnicze armie pod komendą wybieralnych dowódców. Do 740 r. podbili większą część Europy i wypędzili z doliny węgierskiej Awarów, z Azji Turkmenów, którym udało się zaludnić Marchię Awarską pod opieką króla Frankonii, by z czasem stać się Bawarami i innymi południowymi Niemcami. Nie można się więc dziwić, że Hitler i wielu innych przywódców nazistowskich z wyglądu więcej przypominali Turkmenów niż Skandynawów.

Tworzenie państw Słowian

Chrzest Polski 966 r.

Słowianie rozpoczęli tworzenie poszczególnych państw słowiańskich. Jedno z tych państw - Polska, zostało utworzone ok. 840 r., kiedy wódz o imieniu Piast założył pierwszą dynastię królewską, rządzącą krajem do 1370 r. W czasach dynastii Piastów państwo polskie przeistoczyło się w potęgę cywilizacyjną, której wpływy wyraźnie rozciągały się poza jego granicami. Chrześcijaństwo według

obrazu zachodniego zostało przyjęte jako oficjalna religia w 966 r.

Oferta przymierza Polski z Państwem Kościelnym - 991r.

W 991 r. została sporządzona oferta przymierza Polski z Państwem Kościelnym na terenie Italii w dokumencie „Dgaome Iudex,”. Mieszko I podaje dokładny opis ziem państwa polskiego podkreślając jego rolę jako istotnego sprzymierzeńca przeciwko cesarzowi niemieckiemu.

Przywileje lub Akty Ograniczające władzę króla

Akt wydany w 1228 r. w miejscowości Cieni przez księcia Władysława III (1161-1231) był podobny i współczesny z Aktem Magna Carta Libertatum z 1215. Akty ograniczające władzę tronu w Polsce tradycyjnie nazywa się przywilejami. Ukazują one cenny proces rozwoju rządów reprezentatywnych, to jest samorodnego rozwoju procesu demokratycznego w Polsce. Akt wydany w Cieni obiecywał zachowywać „sprawiedliwe i szlachetne prawa według rady biskupów i baronów” w zamian za następstwo (czyje?) na tron w Krakowie. Był to akt podobny i współczesny z Aktem Magna Carta Libertatum z 1215 r. wydanym przez Króla Jana Bez-Ziemi Andegawena po stracie przez niego księstwa Normandii. | Głównym celem mojej książki jest ukazanie samodzielnego rozwoju procesu demokratycznego w Polsce. Kładę większy nacisk na sam proces ograniczania władzy tronu niż na akty – jako przywileje stanu szlacheckiego kosztem innych stanów.

Uniwersytet Krakowski i prawo międzynarodowe

W 1364 r. został założony Uniwersytet w Krakowie. Jeden z jego rektorów, profesor prawa, Paulus Vladimiri (Paweł Włodkowic, 1370 – 1435), sformułował w 1413 r. pierwsze nowoczesne tezy prawa międzynarodowego. Zdefiniował on herezję pruską *krzyżaków* - jako naruszenie zasady, że prawo do nawracania nie jest prawem do zabijania ani do wywłaszczania. Zbrodniami Zakonu Krzyżackiego było ludobójstwo Bałto-Słowian w Prusach. Przestępstwem było także fałszerstwo tekstu przywileju z 1228 r., wydanego w Kruszwicy. Polegało ono na zmianie pozwolenia z pobytu tymczasowego na pobyt stały. Trzeba podkreślić, że zbrodnie i przestępstwa Krzyżaków były popełniane przy ówczesnym braku jakichkolwiek praw oraz sądów międzynarodowych. W takiej sytuacji Polacy pierwsi zaczęli formułować tezy prawa międzynarodowego, zwłaszcza na wydziale prawa Uniwersytetu w Krakowie.

Uznany za najważniejszego przywódcę Odrodzenia w Polsce - Mikołaj Kopernik, który na Uniwersytecie krakowskim ukończył astronomię, został w 1543 r. twórcą nowoczesnej astronomii. Stało się to, dzięki jego teorii, która głosiła, że Ziemia wykonuje w ciągu dnia obrót wokół własnej osi, zaś planety krążą po orbitach wokół słońca.

Polska największym zjednoczonym obszarem w Europie

W 1385 r. Polska zawiązała dobrowolną Unię z Litwą, tworząc olbrzymie państwo rozciągające się od Bałtyku po Morze Czarne, będące w owym czasie największym zjednoczonym obszarem w Europie. Polska i Litwa udaremniły, dzięki przełomowej bitwie pod Grunwaldem w 1410 r., próbę narzucenia Europie centralnej i wschodniej niemieckiej dominacji politycznej i ekonomicznej. Stawką była również groźba ostatecznej utraty polskich ziem nadmorskich oraz dostępu Polski do Morza Bałtyckiego. W konsekwencji, zwycięska Polska odegrała wielką rolę cywilizacyjną w Europie bałtycko-słowiańskiej. W całym tym regionie język polski był stosowany jako język dyplomacji i traktowany jako nośnik cywilizacji i elegancji.

Polskie innowacje w dziedzinie prawa - 400 lat przez Rewolucją Amerykańską oraz 250 lat przed Wielką Brytanią

Polska stała się terenem innowacji w dziedzinie prawa oraz tolerancji społecznej. Była pierwszym państwem europejskim, które głosiło i wcielało w życie doktrynę państwa prawa. A miało to miejsce niemal trzy stulecia zanim uczyniła to Anglia. Własność prywatna była chroniona prawem na 250 lat przed Anglią. Polska wprowadziła zasadę *habeas corpus* – nietykalności osobistej, zgodnie z którą, osoba zatrzymana przez władze państwowe miała prawo do szybkiego procesu sądowego przed prawomocnie powołanym sądem. Od 1370 r. w Polsce ustalono zasadę, że nie można nakładać „żadnych podatków bez zgody opodatkowanych.” Stało się to na 400 lat przed Rewolucją Amerykańską, której głównym hasłem było „no taxation without representation” czyli „żadnych podatków bez zgody płacących podatki.”

Język polski i tolerancja

Polska zapewniła schronienie Żydom, których populacja wzrastała i coraz lepiej prosperowała w naszych ziemiach.. W innych krajach Europy ludność żydowska była prześladowana, wysiedlana, a nawet zabijana.. Polska ochroniła ich przed wymarciem zarówno w średniowieczu, jak i w późniejszych czasach. W pewnym okresie ponad 80 procent całej populacji Żydów na świecie żyło w Polsce.

Choć w Polsce językiem narodowym był język polski, to wpływy Kościoła spopularyzowały w kraju łacinę – *lingua franca* kultury zachodnioeuropejskiej. Polskie tłumaczenia tekstów łacińskich oraz inne polskie publikacje były dla ludów wschodniosłowiańskich jedynym źródłem wiedzy o cywilizacji zachodniej. Dlatego niemal wszyscy władcy wywodzący się z rosyjskiej dynastii Romanowów (1613-1917) płynnie mówili po polsku.

Jagiellonowie na tronie Polski (1386-1572)

Druga z polskich dynastii panujących, Jagiellonowie (1386-1572), pochodziła z Litwy. Jednak w przypadku kolejnej sukcesji istniała konieczność uzyskiwania zgody parlamentu. Za panowania Jagiellonów tradycyjne polskie instytucje ustawodawcze - sejmiki - powołały w 1454 r. pierwszy ogólnonarodowy parlament. Natomiast w 1493 r. ukonstytuował się parlament dwuizbowy, w którym król przewodniczył Senatowi, a Izbie niższej przewodniczył marszałek. Pierwsza polska ustawa konstytucyjna, osławiona przez motto „Nic o nas bez nas”, została przez parlament uchwalona i ogłoszona w 1505 r. Konstytucja ta uczyniła izbę poselską - najwyższą władzą państwową w Unii Polsko-Litewskiej.

Polskie XVI-w. Odrodzenie stało się „złotym wiekiem” naszego kraju. Kultura i sztuka rozkwitły, ludność natomiast można było zaliczyć się do najlepiej odżywionych i cieszących się najlepszym zdrowiem w Europie.

Rozwój samorodnego polskiego procesu demokratyzacji - milion wolnych obywateli w Polsce – pierwszej nowożytnej demokracji w Europie

Ustawa z 1573 r. zagwarantowała wolność religijną w Polsce, w której tolerancja pozwoliła uniknąć niszczących inne kraje wojen religijnych. Prawa obywatelskie wolnych obywateli stanowiły podstawę tolerancji religijnej. Paradoksalnie, tak pożądane cechy demokracji jakimi są wolność i akceptacja różności zawierały załączek słabości w obliczu absolutystycznych sąsiadów. Starożytny filozof Arystoteles przestrzegał, że demokracji zawsze zagraża oligarchia. W Polsce oligarchię stanowiły latyfundia magnatów, dla których okresem wielkiej prosperity stał się wiek XVII. Natomiast poprzedni wiek XVI

dawał przewagę polityczną szlachcie średniej i jest nazywany okresem odrodzenia i złotego wieku w Polsce.

Po wygaśnięciu dynastii Jagiellonów, Rzeczpospolita Polska ogłosiła się „wiecznotrwałym związkiem wolnych z wolnymi, równych z równymi”, kiedy „szlachcic na zagrodzie *jest* równy wojewodzie.” Dlatego wyrażam przekonanie, że Polska stała się pionierem nowożytnej demokracji w Europie i pierwszą europejską nowoczesną republiką.

W całej Rzeczypospolitej wyrażano powszechną dumę z posiadania polskiego obywatelstwa. Na 10 milionów mieszkańców jeden milion stanowili pełnoprawni obywatele. Spośród nich wszyscy mężczyźni mogli kandydować w powszechnej elekcji głowy państwa, co w 1573 r. było w Europie sytuacją wyjątkową. Trzeba również podkreślić, że mężczyźni i kobiety w Polsce mieli równe prawa dziedziczenia własności. Głowa państwa zachowywała tytuł „króla”, lecz w rzeczywistości król był najwyższą władzą wykonawczą, jednak o ograniczonych prawach. Kulturę Ówczesną kulturę Polski tworzył samorodny proces ustawodawczy.

Nie znalazł niestety poparcia wniosek kanclerza Jana Zamoyskiego z 1573 r., aby ograniczyć kandydowanie na króla jedynie osób urodzonych na terenach Unii Polsko-Litewskiej. W związku z tym, ponieważ polskie prawo dopuszczało obcych kandydatów do tronu, polska walna elekcja (zwana *viritim*, gdyż wyborcy musieli stawić się osobiście) dawała okazję interwencji krajom sąsiedzkim. Żadne z nich nie chciało dopuścić do niekorzystnych dla nich zmian w europejskiej równowadze sił, jakie mogły wyniknąć z polskiej elekcji. Wykorzystując legalność zagranicznego finansowania kampanii elekcji króla, obce rządy posługiwały się przekupstwem i dywersją ten sposób chciały zabezpieczyć swoje interesy w Polsce drogą korupcji.

Doniosłe osiągnięcia Króla – Budowniczego, Kazimierza III Wielkiego

Po koronacji w 1333 r. króla Kazimierza III Wielkiego (1310-1370), w obecności legata papieskiego odbył się w Warszawie proces Zakonu Krzyżackiego. Krzyżacy zostali ponownie wezwani to opuszczenia ziem polskich, w tym Pomorza oraz do wypłacenia Polsce odszkodowania. Krzyżacy skutecznie odwołali się od wyroku Trybunału warszawskiego do Państwa Kościelnego w Rzymie. Na mocy

traktatu pokojowego podpisanego w Kaliszu w 1343 r., Zakon Krzyżacki uznał króla Polski za swojego zwierzchnika i zwrócił Polsce Kujawy oraz ziemię dobrzyńską.

Król Kazimierz III Wielki znany był jako król-budowniczy. Wybudował osiem strategicznie usytuowanych zamków, dwieście budowli o przeznaczeniu handlowym i religijnym dla wszystkich obrządków, a także fortyfikacje miejskie z bogato zdobionymi bramami. Budowle te wzniesiono w stylu gotyku nadwiślańskiego, łączącego cegłę z kamieniem i zdobionego kamiennymi rzeźbami. Stanowiły one wspaniałą przykład gotyckiej architektury. W czasach panowania króla-budowniczego, wysoką jakość sztuki polskiej zawdzięczano temu, że w późnośredniowiecznej Polsce zarówno rzemieślnicy, jak i malarze oraz rzeźbiarze, musieli odbywać podróże zagraniczne, co stanowiło obowiązkowy element ich praktyki czeladniczej.

Dobrobyt panujący za czasów Kazimierza Wielkiego osiągnął swój szczyt dzięki sprawiedliwemu zarządzaniu, reformie pieniądza, kodyfikacji praw, ochronie chłopów przed wyzyskiem oraz wyraźnemu wzmocnieniu obrony kraju.

Pierwsze polskie wtargnięcie na Ruś Halicką odbyło się we współzawodnictwie z Litwą, podczas wojny z Czechami o Śląsk (1341-1345). Na podstawie pokoju w Namysłowie (1348), Polska przekazała Śląsk Czechom w zamian za zrzeczenie się przez *nich* roszczeń do tronu polskiego. Liczni niemieccy imigranci w miastach śląskich popierali roszczenia Czech, a w Polsce król nie mógł polegać na przymierzu z ufortyfikowanymi miastami w systemie obrony kraju.

Wyjątkowo w Polsce król był zmuszony do zawarcia przymierza z właścicielami ziemi - jako główną siłą obronną państwa. W wyniku tego warstwa szlachty stała się elementem obrony narodowej. W Polsce warstwa szlachecka stanowiła już 10% ludności, a na zachodzie Europy szlachta była zaledwie ułamkiem jednego procenta mieszkańców. Dlatego tam system obrony kraju budowano na przymierzu króla z ufortyfikowanymi miastami, co w Polsce nie było możliwe.

W 1349 r. król Kazimierz III Wielki dokonał aneksji Rusi Halicko-Wołyńskiej, powiększając w ten sposób Polskę w kierunku wschodnim, po dzisiejszą Ukrainę.

Pierwsza kodyfikacja prawa w Europie postępem w uprawnieniach obywatelskich

Spisanie i kodyfikacja przez Kazimierza Wielkiego w Polsce prawa powszechnego, czyli prawa zwyczajowego, była pierwszą w Europie. Została przeprowadzona w latach 1346-1347.

Król ponadto dokonał ujednolicenia prawa Żydów w całej Polsce. Uznał Żydów za grupę odrębną prawnie, narodowościowo, religijnie i kulturowo. Uchodźcy żydowscy nadal napływali z Niemiec. Stopniowo Żydzi utworzyli na obszarze Polski największą społeczność żydowską na świecie, chronioną przez miejscowe prawo. W miastach wprowadzono kary pieniężne za działalność wymierzoną przeciwko Żydom. Połowa wpływów była przeznaczona, żeby pokryć szkody wyrządzone Żydom, druga połowa zaś trafiała do kasy państwowej. Nowe prawo zakazywało również wysuwania przeciwko Żydom oskarżeń o mordy rytualne. Oskarżenia takie pojawiły się w Polsce wraz z przybyciem niemieckich imigrantów.

Polska gospodarka XIV w. osiągnęła możliwość utrzymania szybko przybywającej ludności i zapewniała stałą nadwyżkę pieniężną do celów handlowych. Należy zauważyć, że takiej sytuacji nie osiągnięto w środkowej Rosji aż do połowy XIX wieku.

Dalsze ograniczenia władzy królewskiej zostały przyrzeczone w roku 1355 r. aktem prawnym wydanym w Budzie, stolicy Węgier w ramach polityki dynastycznej przez króla węgierskiego Ludwika I (1326-1382), siostrzeńca Kazimierza Wielkiego. Dokument z Budy potwierdzał wszystkie poprzednie akty konstytucyjne i przywileje w celu zapewnienia Ludwikowi prawa do sukcesji na tronie polskim, mimo jego związków tylko po kądzieli z dynastią Piastów. Był to polski traktat sukcesyjny pomiędzy Ludwikiem Węgierskim i Kazimierzem III Wielkim. W tym samym czasie, w 1356 r., Kazimierz Wielki powołał w Krakowie Sąd Najwyższy Miejskiego Prawa dla Niemców mieszkających w Polsce.

W 1364 r. król Kazimierz przewodniczył w Krakowie w Kongresie podczas którego cesarz, królowie Danii i Węgier oraz książęta śląscy i zachodniopomorscy

pojednali się i poparli wyprawę krzyżową przeciwko Turkom pod wodzą Piotra I z Lusignan - króla Cypru.

Pierwszy Polski Uniwersytet

W 1364 r. Kazimierz Wielki ustanowił w Krakowie pierwszy polski Uniwersytet. Królowi przyszli z pomocą Polacy, którzy wykładali na Uniwersytecie Praskim, jak na przykład Mateusz z Krakowa, teolog oraz późniejszy rektor uniwersytetu w Heidelbergu i biskup Wormacji. Uniwersytet był założony według modelu włoskiego, gdzie jak wyżej wspomniałem, główną katedrą było prawo. W skład uniwersytetu wchodziły wydziały sztuk wyzwolonych, medycyny i prawa. Wydział prawa był szczególnie znaczący dla kraju, ze względu na przewlekłe spory o Prusy, ciągnące się z niemieckimi bractwami zakonnymi przed długie lata.

Reformy uniwersyteckie przeprowadzone w 1400 r. wzorowane były na uniwersytetach w Paryżu i w Pradze. Wówczas powołano również wydział teologiczny. W połowie XV w. utworzono nowe katedry astronomii i matematyki. Wielu polskich uczonych z tego uniwersytetu zyskało uznanie w całej Europie. Tak więc Uniwersytet w Krakowie jest jednym z najstarszych uniwersytetów w Europie środkowej. Został założony na rok przed uniwersytetem w Wiedniu (1365) i dwadzieścia dwa lata przed uniwersytetem w Heidelbergu (1385). Najstarszym uniwersytetem środkowoeuropejskim był uniwersytet w Pradze, założony w roku 1348. Założenie uniwersytetu krakowskiego umocniło możliwości edukacji i awansu w polskim społeczeństwie. Zanim uniwersytet został założony, zdolny chłopiec biednego chłopca mógł mieć nadzieję tylko na taką edukację, która umożliwiałaby późniejsze wstąpienie do stanu duchownego. Natomiast Uniwersytet otworzył szanse szerszego awansu społecznego dla ludzi młodych chłopskiego pochodzenia. Często synowie chłopów łączyli kariery kościelną z uniwersytecką, aby osiągnąć następnie godność biskupa, a nawet Prymasa Polski.

Pierwsze pamiętniki i kalendarze

Kronika Jana z Czarnkowa (ok. 1320-1387) uważana jest za pierwszy pamiętnik w historii literatury polskiej. Jest on opisem ówczesnych problemów społecznych. Ok. 1400 r. Przemysław Słota opisywał w formie wierszowanej prawidła etykiety. Dzieło to było w swej naturze dydaktyczne, uczące m.in. okazywania kobietom szacunku, jak też dobrych manier przy stole oraz zasad ówczesnego savoir vivre.

Łacina była międzynarodowym językiem prawa i nauki, wywierała też wpływ na polskie słownictwo w wielu dziedzinach nauki. W tamtych czasach, literacki język czeski był bardziej dojrzały i on również wywarł pewien wpływ na polskie słownictwo. Ludność zwykle posługiwała się generalnie biorąc językiem polskim. Terminy niemieckie były jednak używane w handlu i rzemiośle. Języki niemiecki i łacina były też używane w tak zwanych „efemerydach”, zawierających różne nowiny, ogłoszenia, opisy, przekazy oraz opowiadania o wojnach, międzynarodowych konfliktach, słynnych sprawach sądowych, jak też wiadomości handlowe, informacje o uroczystościach religijnych i o wizytach w Polsce obcych dygnitarzy. Wydawanie większości polskich czasopism miało swój początek w Krakowie. Były one dostarczane subskrybentom w postaci manuskryptów. Uważa się je za **początek polskiej prasy**.

Ewolucja Monarchii Konstytucyjnej 1370-1493

Nastąpił koniec pięciuset lat panowania dynastii Piastów. „...**Królestwo Polskie było gotowe do podjęcia działań tworzenia jednej z najbardziej oryginalnych, wczesnych cywilizacji współczesnej Europy; cywilizacji, która – w unii z Litwą – miała się rozciągać od morza do morza i przetrwać ponad czterysta lat.**” (Norman Davies, Boże Igrzysko. Historia Polski, wydanie poszerzone, Wydawnictwo Znak, Kraków, 2006, przekład autoryzowany Elżbiety Tabakowskiej)

Monarchia Elekcyjna

Śmierć króla Kazimierza Wielkiego położyła kres monarchii dziedzicznej dynastii Piastów w Polsce. Przez ponad dwieście lat sukcesja do tronu Polski była przedmiotem różnych negocjacji. Polska stała się monarchią elekcyjną w okresie pomiędzy 1370 r. i 1572 r. tym czasie dokonała się ewolucja monarchii konstytucyjnej (1370-1493). Podczas tej ewolucji, wprowadzono w Polsce rządy prawa. Język polski stał się w Europie środkowo-wschodniej językiem dyplomatów. Służył cywilizacji europejskiej i był przejawem swoistej elegancji. Polska spełniała wówczas istotną rolę w ucywilizowaniu Europy na obszarze rozciągającym się od Bałtyku po Morze Czarne

Wprowadzenie chrześcijaństwa na Litwie

Politycy w Krakowie dostrzegali wielką historyczną szansę, jaką było doprowadzenie do pokojowego nawrócenia Litwy na chrześcijaństwo. Polacy żywili nadzieję, że Unia polskich i litewskich sił chrześcijańskich położy kres wypadom i plądrowaniu przez Zakon Krzyżacki, który prowadził swoje zaborcze wojny pod przykrywką działalności misyjnej. Dzięki tej koncepcji dokonano w ten sposób największego czynu misyjnego w późnym średniowieczu w sposób pokojowy, dzięki zręcznej dyplomacji królewskiego dworu w Krakowie. Kiedy stosunki z Litwą stawały się coraz bliższe, polityka zagraniczna Polski musiała skupić się na problemach pojawiających się na północy i na wschodzie kraju. Strategiczna pozycja Polski wzdłuż granic z Zachodnim Pomorzem i Brandenburgią ulegała wzmocnieniu wraz ze wzrostem potęgi państwa.

Polska staje się główną sceną rozwoju praw obywatelskich w Europie.

Przywileje -Akty Koszyckie

Pierwsza unia personalna polsko-węgierska trwała 12 lat (1370-1382). Był to okres panowania króla Ludwika I, następcy Kazimierza Wielkiego. Ludwik I z Andegawenii, król Węgier i Polski, ogłosił w roku 1374 Przywileje Koszyckie,

Były to akty prawne, które w coraz większym stopniu ograniczały władzę króla, oddając prawo do pobierania podatków władzom lokalnym, zmniejszając podatki i obiecując powoływanie ludzi ze społeczności lokalnych na urzędy ziemskie. Odtąd sukcesja na tronie była możliwa jedynie za aprobatą całej szlachty reprezentowanej w ustawodawczych sejmikach ziemskich.

Akt koszycki z 1374 r. ograniczał obowiązek służby wojskowej i zapewniał żołnierzom rekompensatę za kalectwo odniesienie w czasie służby poza granicami kraju. Dokument Koszycki gwarantował również nienaruszalność terytorium

Corona Regni Poloniae - była to oficjalna nazwa Królestwa Polskiego w języku łacińskim. Ludwik Węgierski udzielił tych wszystkich przywilejów w zamian za jego i jego córki prawo do korony polskiej. Dzięki przywilejom koszyckim Polska stała się główną sceną rozwoju praw obywatelskich w Europie, podczas gdy Anglia zmierzała w kierunku absolutyzmu, a Wielka Karta Wolności była nieskuteczną na wiele stuleci.

Wzmocniona została również w Polsce władza regionalnych ciał legislacyjnych, zwanych sejmikami. Zdefiniowany został stan szlachecki, stanowiący ok. 10 procent całego społeczeństwa oraz wykrystalizował się też podział na inne stany. Polski system parlamentarny wywodził się z tradycji wieców i znalazł odzwierciedlenie w regionalnych sejmikach, działających jako samorodny polski proces demokratyczny. Szlachcie zapewniono immunitet w zamian za służbę wojskową w obronie kraju.

Polska szlachta herbowa pełniła funkcję obrony narodowej

Herby były wspólne dla całych rodów, zaś wzory heraldyczne były odmienne od tych, które posiadało rycerstwo zachodnioeuropejskie. Wiele z nich wywodziło się ze znaków własnościowych (tamgi) sarmackich Alanów, których asymilowali w VI w. Słowianie. Nie istniało kolegium heraldyczne i bywało, że ludzie przywłaszczali sobie prawa szlacheckie. Tożsamość klasowa polskiej szlachty, stanowiącej rdzeń sił zbrojnych, kształtowała się wraz z ewolucją sporów z Koroną o podstawową zasadę, niezezwalającą nakładanie podatków bez zgody podatników,

jak też następnie, podczas rozwoju parlamentarnego systemu władzy w Polsce opartego na procesie ustawodawczym- propozycja usunięcia..

W 1382 r. Ludwik Węgierski podpisał w Krakowie przywilej, którym obniżył podatki od kościelnych nieruchomości ziemskich w zamian za akceptację przez Kościół dziedziczenia tronu polskiego przez jego córkę. Panowanie Jadwigi Andegaweńskiej, króla Polski (w przeciwieństwie do królowej – małżonki króla), trwało w latach 1384-1399.

Unia Państw dla Wspólnej Obrony

Agresja ze strony zbrojnych mnichów z zakonów niemieckich na wybrzeżu bałtyckim spowodowała powstanie dwóch unii państwowych. Na południu, w 1385 r. doszło do Unii polsko-litewskiej w Krewie, natomiast na północy cała Skandynawia zawarła w roku 1397 Unię w Kalmarze.

Aktem Unii w Krewie, Jagiełło (Jogaila) zobowiązał się wprowadzić chrześcijaństwo na Litwie oraz połączyć ziemie litewskie i ruskie z Polską. Przyrzekł on również odzyskać ziemie polskie utracone w wyniku agresji Niemców, w zamian za ślub z Jadwigą Andegawęńską i swą własną koronację na katolickiego króla Polski. Przed koronacją w roku 1386, Władysław Jagiełło (1350-1434) potwierdził przywileje i akty koszyckie z 1374 r.

Unia kalmarska została zawarta podczas koronacji polskiego księcia Eryka Pomorskiego (ok. 1382-1459), prawnuka Kazimierza Wielkiego, na króla Danii, Szwecji i Norwegii w 1397 r. Król Eryk VII walczył z niemiecką ekspansją wokół Bałtyku. W roku 1419 zawarł on z Polską przymierze wymierzone przeciwko zakonowi krzyżackiemu.

. **Chrzest Litwy** nastąpił za panowania króla Władysława Jagiełły (1386-1434). Polscy misjonarze zakorzeniali wiarę katolicką na Litwie. W 1387 r. król wydał w Wilnie przywileje dla bojarów. Aktem tym, Władysław Jagiełło przyznał prawo do dziedziczenia ziemi i zwolnienie z podatków tym bojarom litewskim, którzy przyjmą wiarę chrześcijańską. Mołdawia również stała się lennem Polski. W 1388 r. przywilejem piotrkowskim król Władysław Jagiełło poszerzył prawa obywatelskie szlachty i kleru, tym samym jeszcze bardziej ograniczając władzę królewską w Polsce. W 1400 r. król powierzył ważną rolę w chrystianizacji Litwy Uniwersytetowi w Krakowie, który osiągnął w XV wieku bardzo wysoki poziom. Unia z Litwą otworzyła Polsce nowe perspektywy polityczne, gospodarcze i kulturowe.

Obszar państwa polsko-litewskiego zajmował powierzchnię trzykrotnie większą od samej Polski sprzed zawarcia Unii, czyniąc je największym państwem Europy, z ludnością liczącą około 10 milionów mieszkańców, dwukrotnie więcej niż ówczesna Anglia. Jednocześnie Unia przekształciła jednorodne społeczeństwo w państwo wielonarodowościowe. Zmieniła defensywną orientację Polski z zachodniej na wschodnią.

Tyrania władzy zakonów niemieckich spowodowała założenie w 1397 r. Związku Jaszczurzego. Stał się on prekursorem Związku Pruskiego powstałego, aby obalić rządy Krzyżaków i przyłączyć w pokojowy sposób Prusy do Polski.

W 1401 r. Unia wileńsko-radomska przyznała szlachcie litewskiej takie same prawa, jakie miała szlachta polska. W 1409 r. Polska zagwarantowała bezpieczeństwo Litwy na wypadek agresji ze strony zakonu krzyżackiego.

Zwycięstwo Grunwaldzkie i Nowy Akt Unijny

Wielka wojna Polski i Litwy z zakonem krzyżackim trwała dwa lata (1409-1411). W dniu 30 czerwca 1410 r. połączone siły polskie i litewskie, wspierane przez czeskich Husytów i posiłkowe oddziały smoleńskie, odniosły decydujące zwycięstwo. Wielki mistrz zakonu krzyżackiego, Ulrich von Jungingen, zginął na polu walki w tej największej ze wszystkich bitew europejskich w czasach średniowiecza.

Drugie zwycięstwo, które miało miejsce w Koronowie 10 października 1410, doprowadziło do negocjacji pokojowych. Warunki traktatu pokojowego zawartego w Toruniu obejmowały powrót ziemi dobrzyńskiej do Polski, Żmudzi do Litwy, oraz wypłatę odszkodowania Polsce przez zakon kwoty w wysokości 6 000 000 groszy. Zwycięstwo to przekształciło Unię polsko-litewską w wielką potęgę i położyło kres ekspansjonistycznym dążeniom zakonu krzyżackiego i Luksemburczyków, cesarzy Niemiec. Położyło również kres niemieckiej agresji nad Bałtykiem.

Unia horodelska (1413 r.) została zawarta przez króla Władysława Jagiełłę po zwycięstwie w 1410 r. nad zakonem krzyżackim. Była to unia personalna między Polską a Litwą, w ramach której, oba kraje zachowywały odrębność państwową. Król wprowadził urząd wojewody (jako gubernatora regionu) oraz zainicjował nowe modele organizacji administracji i obronności, które następnie znalazły zastosowanie w Europie środkowej i wschodniej. Polskie

rodziny szlacheckie rozciągnęły przysługujące im przywileje na szlachtę litewską i ruską, jak też użyczyły im swoich herbów. Nastąpił początek ewolucji polskiej chrześcijańskiej warstwy szlacheckiej i jej wyjątkowej kultury w Europie. Nazwy: kościół katolicki oraz rzymsko-katolicki zaczęto używać dopiero po Reformacji.

Granice cywilizacji europejskiej przesunęły się znacznie na północ i na wschód. Polskie instytucje społeczne i polityczne zostały rozciągnięte na Litwę, Białoruś i Ruś kijowską. Zakładano nowe miasta, którym przyznawano szeroki zakres samorządności. W XIV i XV w. polskie miasta osiągnęły znaczny poziom zamożności. Te, które należały do ligi hanzeatyckiej uczestniczyły w korzystnej wymianie handlowej z krajami bałtyckimi i z Lewantem czyli krajami wschodniego wybrzeża M. Śródziemnego.. W wyniku unii Polski z Litwą uległ zmianie europejski układ sił. Czechy rozpoczęły współpracę z Polską. Mołdawia stała się lennem Polski, natomiast imperium tureckie zaczęło zagrażać Słowianom bałkańskim oraz Bizancjum. Dlatego Polska musiała skierować swoje zainteresowania obrony i bezpieczeństwa na ziemie litewsko-ruskie.

„Prawo do Nawracania nie oznacza Prawa do Zabijania”

Do tryumfów wojskowych Unii polsko-litewskiej wkrótce doszły sukcesy dyplomatyczne. Po rozgromieniu przez polskiego króla, zakonnicy krzyżacy oskarżyli Polskę o zabijanie niemieckich misjonarzy oraz o alians z poganami. Oskarżenia te zostały zbadane przez Sobór w Konstancji (1414-1418), którą była jedną z największych mediacji dyplomatycznych Średniowiecza. Polskim wysłannikiem na Sobór w Konstancji był Paweł Włodkowic z Brudzenia, - wielki polski uczony, rektor krakowskiego Uniwersytetu..

W Konstancji Włodkowic zaprezentował siedemnaście fundamentalnych tez prawa międzynarodowego, opartych na sprawiedliwości i tolerancji. Jego propozycja opierała się na prawie naturalnym, którego założeniem było, że prawo do nawracania nie oznacza prawa do zabijania i wywłaszczenia, zaś ważnym jest jedynie nawrócenie dobrowolne. Zdefiniował zasadę samookreślenia narodowego, społeczeństwa wielonarodowego, jego funkcji, organów

i praw. Sformułował te tezy na użytek proponowanego przez siebie międzynarodowego trybunału. Usprawiedliwiał jedynie wojny obronne. Włodkowic był zwolennikiem międzynarodowej mediacji i arbitrażu, jak również międzynarodowego trybunału dla pokojowego rozwiązywania konfliktów międzynarodowych.

Ambasador Polski i Rektor Uniwersytetu w Krakowie Włodkowic udowodnił, że zakon krzyżacki utracił swój charakter misyjny z chwilą, gdy dokonał grabieży i masowych mordów, w tym ludobójstwa Bałto-Słowiańskich Prusów. Dlatego zakon niemiecki był w rzeczywistości „pruską herezją”. Sobór w Konstancji przyjął argumenty polskiego ambasadora.

Ustanowienie Państwa Prawa w Polsce

250 lat przed Habeas Corpus w Anglii

W 1422 r. król Władysław Jagiełło wydał przywilej czerwiński, gwarantujący zakaz konfiskaty prywatnej własności, zwany po łacinie prawem *Nec Bona Recipientur*. Akt ten nie tylko przyrzekał, że nie wolno konfiskować własności prywatnej bez wyroku sądowego opartego na prawie pisanym. Wykluczał również zajmowanie przez urzędników królewskich stanowisk administracji ziem, natomiast odmowę udziału w pospolitym ruszeniu karał konfiskatą majątku. Akt z 1422 r. zapoczątkował państwo prawa. W 1423 r. statutem wareckim król Władysław Jagiełło rozciągnął przywilej czerwiński z 1422 r. na mieszczan i wolnych chłopów. Zniósł także dziedziczenie sołectw. Król Władysław Jagiełło przywilejem brzeskim (1425) nadał jednolite prawa obywatelskie w zamian za uznanie prawa jego synów do dziedziczenia tronu polskiego.

Fundamentalny akt prawny zawarty w przywileju jedlneńskim (1430) znany jest jako *Neminem captivabimus nisi iure victum*. Prawo to gwarantowało nietykalność osobistą, o ile nie miał miejsca wyrok sądowy i było identyczne z angielskim prawem *Habeas Corpus* z 1679 r. Król Władysław Jagiełło ponownie wzmocnił prawa szlachty i kleru w zamian za przyrzeczenie wyboru jednego z jego synów królem Polski oraz za włączenie Wielkiego Księstwa Litewskiego do

Rzeczypospolitej Polskiej. Kamieniec Podolski został stolicą województwa podolskiego.

W 1432 r. zawarto Unię grodzieńską. Wielki Książę Zygmunt Kiejstutowicz został dożywotnim władcą Litwy. Po jego śmierci, Litwa (łącznie z Białorusią i Rusią kijowską) miała być włączona do Polski.

Król Władysław Jagiełło zagwarantował ochronę sądową wolności osobistej obywateli przywilejem krakowskim z 1433 r. Było to potwierdzenie istniejącego prawa chroniącego przed bezprawnym aresztowaniem. Prawo gwarantowało nietykalność osobistą obywatela (o ile nie został przyłapany na gorącym uczynku popełniania przestępstwa). Prawo to zostało po raz pierwszy sformułowane w Polsce w przywilejach z lat 1422-1433. Procedura prawna była fundamentem polskiego systemu prawnego, podczas gdy w reszcie Europy panował absolutyzm. Rozwój systemu prawnego nastąpił w Polsce z powodu tego, że średnia szlachta, sprzymierzona z dworem królewskim, wygrała próbę sił z wielkimi możnowładcami. Siłą wiodącą szlachty była właśnie szlachta średnia, pełniąca rolę „klasy średniej” w społeczeństwie ok. miliona wolnych obywateli Rzeczypospolitej Polskiej. Przywilejem trockim z 1434 r. Wielki Książę Litewski nadał szlachcie galicyjskiej i podolskiej te same prawa, jakie przysługiwały szlachcie polskiej. Rozszerzył w ten sposób zasięg obowiązującej procedury prawnej najbardziej wówczas zaawansowanej Europie..

Obrona Chrześcijaństwa i

Unia Pruska

Król Władysław III (1424-1444) **uzyskał** koronę w wieku dziesięciu lat, a sześć lat później został królem Węgier. Fakt, że królowi polskiemu zaoferowano korony **zarówno** węgierską i czeską potwierdził potęgę Unii polsko-litewskiej. Dwór młodego króla stanął **jednak** w obliczu bardzo niebezpiecznych wydarzeń politycznych.

Podpisano alians Polski i Węgier z papieżem Eugeniuszem IV przeciwko Imperium Tureckiemu. W 1440 r. w proteście przeciwko uciskowi ze strony krzyżackiego państwa zakonnego, zawiązała się konfederacja szlachty i miast pruskich. Jej celem było:

Pokojowe włączenie Prus do Polski

Unia Personalna Polski i Węgier

Próby Obrony Bizancjum przed Turkami

Konfederacja ta znana była jako Związek Pruski, na który, w wyniku intryg prowadzonych przez zakon krzyżacki w Państwie Kościelnym w Rzymie, papież obłożył klątwą. Unia polsko-litewska została zerwana (na okres sześciu lat) w 1440 r.. Było to krótkotrwałe zwycięstwo najbogatszych bojarów litewskich, którzy pragnęli wprowadzić na Litwie oligarchię. W tym samym czasie ponownie zawieszono Unię personalną Polski i Węgier (1440-1444) osobą króla Władysława III Warneńczyka. Unia ta została zawarta w obliczu niebezpieczeństwa inwazji ze strony Turcji. Król Władysław III odniósł w Bułgarii błyskotliwe zwycięstwo nad Turkami i podpisał bardzo korzystne zawieszenie broni. Jednakże w rok później papież, pragnący skonsolidować połączenie świata chrześcijańskiego zachodniego ze wschodnim, zabiegał, aby przerwać zawieszenie broni i natychmiast zaatakować Turków, nie zważając na odpowiednie przygotowania. Gdyby królowi Władysławowi III powiodło się – uwolniłby on Konstantynopol i wygnał Turków do Azji Mniejszej – wtedy Unia mogłaby odnieść sukces. Niestety, król Polski i Węgier zginął prowadząc wojska węgierskie i polskich rycerzy do bitwy pod Warną (1444). Zwycięscy Turcy mogli następnie podbić w 1453 r. Konstantynopol oraz umocnić swoje panowanie na Słowianami bałkańskimi, a tym samym stać się zagrożeniem dla Europy środkowej.

Inkorporacja Prus do Polski

Zawieszenie Unii Polski i Litwy zakończyło się w 1446 r., kiedy wielki książę litewski Kazimierz IV Jagiellończyk został koronowany królem Polski i następnie wydał nowy przywilej wileński. W przywileju tym zgodził się rządzić Polską i Litwą jako równymi sobie krajami („braterski związek”). Potwierdził on również istniejące prawa jako obowiązujące w obu krajach, a w rok później w 1447 r. potwierdził również przywilej grodzieński, zrównujący w prawach szlachtę litewską i ruską ze szlachtą polską, aby osłabić władzę litewskiej magnaterii. W 1454 r. król podpisał kolejny przywilej dla Żydów, pierwotnie wydany w 1264 r. i

potwierdzający ich prawa do autonomii. W wyniku rebelii przeciwko jarzmowi narzuconemu przez zakonne państwo krzyżackie rok później wystawiony został akt inkorporacji Prus. Rebelia była skutkiem nieudanych negocjacji podatkowych pomiędzy Krzyżakami a Związkiem Pruskim, skupiającym rycerzy i mieszczan pruskich w czasach rosnącego dobrobytu w Polsce.

Wojna Trzynastoletnia prowadzona przez Polskę przeciwko Krzyżakom zakończyła się w 1466 r. pokojem toruńskim. Malbork wraz z Warmią stał się częścią Polski, podczas gdy Królewiec został stolicą pruskiego państwa zakonnego, będącego lennem Polski. Wielki Mistrz zakonu krzyżackiego musiał złożyć hołd królowi Polski i płacić Polsce podatki. Ulryk Czerwonka, dowódca czeskich oddziałów najemnych w Malborku, zdobył dla Polski zamek i stolicę zakonu krzyżackiego.

Przywilej gdański nadany w 1457 r. przez Kazimierza Jagiellończyka przyznawał prawa samorządowe i handlowe Gdańskowi, Elblągowi oraz Toruniowi - miastom, które wyzwoliły się od dominacji krzyżackiej. Litwa nie była zaangażowana w Wojnę Trzynastoletnią z Krzyżakami.

Tworzenie Parlamentu Dwuizbowego

1454-1493

Rdzennie polski samorodny proces

Demokratyczny – Statuty Nieszawskie

We wczesnym okresie nowoczesnej Europy dojrzewała oryginalna, polska cywilizacja. Tworzenie się w Rzeczypospolitej polskiej warstwy szlachty rozpoczęło się w 1454 r. od statutów nieszawskich, przez niektórych nazwanymi

Wielką Karta Wolności polskiej szlachty.

Król Kazimierz IV Jagiellończyk oficjalnie potwierdził prawomocność każdego sejmiku, czyli miejscowego ciała prawodawczego.

Sejmiki posiadały moc dla zatwierdzenia każdej mobilizacji wojskowej, jak też miały prawo wysuwania czterech kandydatów do miejscowego sądownictwa, spośród których król wybierał jednego, aby obsadzić wolne stanowisko.

Ograniczało to realnie władzę magnatów na korzyść szlachty średniej i drobnej, która uczyniła wiek XVI złotym wiekiem Polski. Oznaczało to również przekształcenie jednoizbowej legislatury regionalnej o otwartym członkostwie w uporządkowany system przedstawicielski w ramach narodowego parlamentu. W ten sposób osiągnięto w Polsce dojrzałość reprezentatywnej formy władzy. Począwszy od 1468 r. przedstawiciele sejmików, będących regionalnymi przedstawicielstwami szlachty, spotykali się corocznie w ramach wspólnego parlamentu, zwanego Sejmem.

Samorodny polski proces demokratyzacji opierał się na sejmikach, czyli regionalnych ciałach ustawodawczych, w których przeważający głos mieli zwykli obywatele. Sejmiki były ewolucją prastarej słowiańskiej instytucji jaką był wiec, będący podstawą słowiańskiej demokracji wojskowej i organizacji słowiańskiego pospolitego ruszenia. W 740 r. wojska słowiańskie były dominującą siłą w Europie środkowej, od granic imperium Karola Wielkiego na zachodzie, aż po Bizancjum na wschodzie. Sejmiki i wiece były dla zwykłych obywateli podstawą dla politycznej emancypacji i były istotnym źródłem informacji o sprawach państwowych. Słowo wiec jest pokrewne słowu wiedza, czyli informacja. Sejmiki stanowiły również platformę dla wzajemnych konsultacji za pośrednictwem prawowicie wybranych przedstawicieli o rzeczywistym i wyraźnym

mandacie społecznym. Był to niewątpliwie początek przekształcania się polskiej monarchii w Rzeczypospolitą szlachecką tworzonej przez rodzimy proces ustawodawczy. W latach 30-ych XVII w. liczebność polskiej szlachty wynosiła już ponad jeden milion ludzi. Polski samorodny proces demokratyczny odnosił powodzenie tak długo, jak średnia i drobna szlachta wychodziły zwycięsko z walki o władzę z magnaterią.

Wówczas polska warstwa szlachecka składała się w przybliżeniu: z 45% etnicznych Polaków, z 35% z Rusinów na Ukrainie, z 10% z Białorusinów, 7% Litwinów i 3% Niemców Bałtyckich i Tatarów.

Uwaga: Arystoteles (384-322 BC) uważał, że demokracja zawsze jest zagrożona przez przejęcie władzy przez oligarchię, jak to się stało w starożytnej Republice Rzymskiej z powodu latyfundiów oraz w Polsce w XVII w. w epoce baroku z powodu magnatów.

Ekspansja gospodarcza i kultura prawa

W połowie XV wieku, gęstość zaludnienia Polski wynosiła około 10 osób na kilometr kwadratowy, czyli od dwóch i pół do trzech milionów mieszkańców. Trzypolowy system upraw rolnych stawał się coraz bardziej powszechny w polskim rolnictwie (chłopi płacili czynsz za pola, które uprawiali). Polska produkowała ziarno z myślą o eksporcie na nowe lub rozwijające się rynki, gdyż zachodnia Europa przeżywała kryzys w rolnictwie. Ceny zbóż były wysokie, a ziemia stawała się coraz cenniejsza. Odkrywano nowe złoża i uruchomiano eksploatację rudy żelaza, miedzi, ołowiu, cynku, siarki i soli kamiennej. Setki osad uzyskały prawa miejskie. Pieniądz występował w powszechnym obrocie, w handlu wyrobami rzemieślniczymi i produktami rolnymi. W XIV i XV wieku handel oraz obrót pieniężny osiągnęły najwyższy stopień rozkwitu w Polsce feudalnej. Powstała znaczna liczba cechów rzemieślniczych, zrzeszających rzemieślników wszystkich zawodów.

Miasta były otoczone murami warownymi. Pod koniec XV w. zbudowano naprzeciwko bramy św. Floriana w Krakowie tzw. barbakan, wielokondygnacyjny bastion - wieżę artyleryjską. Był to największy tego rodzaju budynek w Europie. W architekturze panował styl gotycki. Budowano monumentalne katedry, olbrzymie budynki kościelne, bogato zdobione ratusze, jak również największe ufortyfikowane kompleksy w Europie. Miasto Gdańsk było ściśle związane z nową architekturą mieszczańską, egemplifikowaną przez niderlandzką Antwerpię. Zbudowana w latach 1354-1487 Bazylika Mariacka w Gdańsku jest największym kościołem w Polsce.

Dzieła sztuki, takie jak witraże, malowidła ściennie, płyty pamiątkowe, obrazy, rzeźby kamienne i drewniane, złota biżuteria i tekstylia, osiągały doskonałość formy i kształtu. Monumentalny ołtarz w Bazylice Mariackiej w Krakowie powstał w latach 1477-1485, w stylu późnogotyckim. Kardynał Zbigniew Oleśnicki był fundatorem zamku w Pińczowie (1426-1454), zbudowanego w stylu zapowiadającym nadejście Renesansu. Mistrz Benedykt, Polak, był architektem arkadowego dziedzińca *Collegium Maius*, budynku uniwersyteckiego w Krakowie. Rozwijała się dynamicznie szkoła wołyńska ruskiego malarstwa ściennego. Królewska stolica, Kraków, stała się ważnym kulturalnym i politycznym ośrodkiem Europy.

Jednym z najstarszych zabytków polskiej literatury jest tak zwana Biblia Królowej Zofii (czwartej żony króla Władysława Jagiełły), będąca tłumaczeniem Starego Testamentu na język polski (ok. 1455 r.). Łacińskie teksty przywilejów również były tłumaczone na język polski. Pierwsza książka na temat polskiej ortografii ukazała się w 1440 r. W języku polskim powstawały również zbiory poezji. Muzykę świecką komponowano na jeden głos, zaś teksty pieśni pisano w języku rodzimym. W 1410 r. w czasie wojny z Krzyżakami, przed bitwą śpiewano pieśń Bogurodzica. Muzyczne kompozycje Mikołaja z Radomia z pierwszej połowy XI wieku odznaczały się wysoką wartością artystyczną. Natomiast Stanisław Skalmierz, profesor uniwersytetu w Krakowie opracował w 1411 r. nowoczesną doktrynę sprawiedliwej wojny, *de bellis iustis*.

W latach 1455-1480 Jan Długosz (1415 – 1480) spisywał historię Polski. Praca ta jest wybitnym przykładem europejskich badań historycznych z tamtego okresu. Dwanaście tomów historii Polski, do 1480 r., to pomnik polskiego Odrodzenia i najlepsza polska praca historyczna przed XVIII w. Wśród innych prac historycznych Jana Długosza należy wymienić *Banderia Prutenorum*. W dziele

tym Długosz opisuje niemieckie chorągwie krzyżackie zdobyte podczas bitwy pod Grunwaldem. Jeden z ówczesnych polskich wierszy jest dokumentalnym opisem morderstwa na kasztelanie Andrzeju Tęczyńskim, dokonany przez zbuntowanych mieszczan krakowskich.

W 1473r w Krakowie, powstały pierwsze firmy drukarskie i wydawnicze. W tym samym roku urodził się w Toruniu Mikołaj Kopernik (1473-1543), twórca nowoczesnej astronomii. W 1475 r. we Wrocławiu, Kasper Elyan wydrukował pierwszy tekst w języku polskim. Zawierał on modlitwy „Ojcze nasz”, Zdrowaś Mario” i „Wierzę w Boga Ojca”. Polscy drukarze również działali zagranicą. Jan Adam z Polski pracował w Neapolu w 1478 r., natomiast w latach 1492-1496 dwóch polskich drukarzy, Stanisław z Polski i Stefan Polak pracowali w Sewilli.

Arcybiskup lwowski, Grzegorz z Sanoka (ok. 1406-1477), był pierwszym prominentnym polskim pisarzem humanistą. Tworzył poezje w językach polskim i łacińskim. Był też historykiem i mecenasem literatury. Wielu uczonych bywało na jego dworze. Wśród gości był Filippo Buonaccorsi, który opisał żywot i dzieło swojego gospodarza jako wzorzec życia ówczesnego humanisty.

W 1474 r. Jan Ostroróg (ca 1436-1501), wojewoda poznański i doktor praw, opublikował manifest polityczny zatytułowany „*Pro Republicae Ordinatione*”, czyli **Memoriał w sprawie uporządkowania Rzeczypospolitej**. W swym programie, autor bronił suwerenności Polski przeciwstawiając się ingerencjom władzy papieskiej. Wspiera on również prawo do apelacji od wyroków miejscowych trybunałów kościelnych, popiera opodatkowanie Kościoła na rzecz obrony państwa, jak też zwiększenie praw przysługujących mieszczanom i chłopom. Ponadto dąży on do ograniczenia władzy możnowładców oraz wzmocnienia przymierza tronu ze średnią szlachtą.

Pod koniec XV w. polski proces ustawodawczy w sejmikach oraz w Sejmie odgrywały kulturotwórczą rolę katalizatorów życia społecznego i kulturalnego w Polsce. Taką rolę pełniły we wszystkich pozostałych krajach Europy dwory królewskie i miasta. W 1485 r. podpisano w Krakowie ugodę regulującą przynależność rzemieślników żydowskich do cechów. W 1488 r. wydano w Krakowie pierwszy zbiór prawa polskiego. Obejmował on statuty królewskie zapewniające ochronę przed przeszukiwaniami i konfiskatą. Zachowany średniowieczny tekst zawiera około 15 000 różnych polskich słów.

Świadomość społeczna została wzmocniona ekspresją polskiego patriotyzmu w renesansowym piśmiennictwie. Poza dziełami w języku łacińskim, w Krakowie po raz pierwszy wydrukowano również dzieła w cyrylicy. Rzeczpospolita Polska była społeczną i polityczną unią wielu grup etnicznych, spośród których 40 procent posługiwało się językiem polskim. Wsparcie dla państwowości polskiej było bardzo silne. Zagrożenia płynące ze strony Turków i Tatarów wyzwało solidarność wszystkich grup etnicznych Rzeczypospolitej, tak samo jak czyniła to wiara, że misją Polski było pełnić rolę tarczy ochronnej Chrześcijaństwa.

Projekt związku władców z 1462 r. podobny do Narodów Zjednoczonych ale 500 lat wcześniejszy.

Traktat o Pokoju Europejskim.

Archiwa Polskiej Metryki Koronnej

Polskie archiwa znane jako Metryka Koronna zawierają unikalny egzemplarz pionierskiej propozycji dla europejskiego traktatu pokojowego. Był on podobny do traktatu (a może statutu?) Narodów Zjednoczonych. Traktat ten popierały: Polska, Węgry i Czechy. Była to najwcześniejsza w historii Europy propozycja stworzenia międzynarodowej organizacji pokojowej bardzo podobnej do Ligi Narodów. Projekt ten opierał się w dużej mierze na dziełach Pawła Włodkowica, polskiego ambasadora na soborze w Konstancji (1414-1418). Tekst właściwy opracowano na dworze króla Czech, Jerzego z Podiebradów.

Projekt przewidywał powstanie Konsystorza, w którym obowiązywała zwykła większość, jak też międzynarodowych sił zbrojnych pod kontrolą Rady Związkowej. Miały też powstać procedury dla międzynarodowego arbitrażu. Średniowieczna idea globalnego imperium została porzucona, a działania agresywne były wyjęte spod prawa (szczególnie ze strony Turków oraz „gniazda szerszeni” jakim byli Tatarzy Krymscy, organizujący doroczne wypadki na Ukrainę, aby rabować i porywać ludzi dla okupu. To właśnie ich działalność przeobraziła południową Ukrainę w „Dzikie Pola”).

Projekt miał na celu powołanie międzynarodowej władzy w obliczu chylącej się ku upadkowi potęg i nieskuteczności rozdrobnionego Świętego Cesarstwa oraz Państwa Kościelnego w Italii. Projekt traktatu pokojowego był przez dwa lata (1462-1464) przedmiotem negocjacji pomiędzy państwami europejskimi, jednak został w ostateczności pogrążony za sprawą papieskiego sprzeciwu. Król Czech, Jerzy z Podiebradów, mianował swym następcą księcia Władysława Jagiellończyka. W 1471 r. został on koronowany królem Czech jako Władysław II. Gdy Władysław został również królem Węgier (1490), władza Jagiellonów rozciągnęła się od Bałtyku po Morze Czarne i Adriatyk.

Monarchia Konstytucyjna

pierwsza demokracja setek tysięcy wolnych obywateli we wczesnej Europie Nowożytnej

1493-1569

Parlament Dwuizbowy

Za panowania króla Jana Olbrachta (1459-1501), syna króla Kazimierza IV, polski parlament stał się dwuizbowym (1493). W ten oto sposób, za sprawą Sejmu Walnego, w 1493 r. polska monarchia konstytucyjna wkroczyła w wiek dojrzałości. Sejm Walny obejmował trzy stany: króla, senat składający się z biskupów i dygnitarzy, oraz izby niższej, czyli Izby Poselskiej, której przewodniczył marszałek. Natomiast Senatowi przewodniczył król. Był to ważny krok dla rodzimej formy przedstawicielstwa władzy, która miała przetrwać trzysta lat bez przerwy. Rok 1493 również zapoczątkował 160-letni okres pomyślnej działalności Sejmu. W tym okresie ukuto powiedzenie: ***Polska nie rządem stoi, ale cnotą*** - oznaczające, że pomyślność Polski zależy od cnót jej obywateli.

Każdy poseł na Sejm był przedstawicielem swojego regionu i w teorii, był zobowiązany do blokowania za pomocą weta takich propozycji, które były w sprzeczności z udzielonym mu mandatem. Jeżeli nie osiągnięto jednomyślności, to sprawy mniejszej wagi były odkładane na później, natomiast sprawy pilne były rozstrzygane na drodze perswazji lub konfederacji sejmu, w której obowiązywała zasada większości.

W Rosji Iwan Groźny umocnił swoją władzę miażdżąc w 1476 r. niezależną republikę kupiecką Nowogrodu i deportując w 1480 r. w góry Uralu 10 000 jej mieszkańców. Był to okres dojrzewania moskiewskiej „inżynierii” politycznej i początek 500-letniej tradycji budowy imperium opartego na przymusie, deportacjach i despotyzmie. Z czasem stanie się ona fundamentem rosyjskiego imperializmu, który okaże się tak zgubnym dla Polski.

Podstawy polskiego prawa konstytucyjnego

W 1501 r. król Aleksander Jagiellończyk zawarł Unię Mielnicką. Tym samym poddał się woli magnaterii i przyznał Senatowi wyłączne prawo do wybierania króla i sprawowania nad nim kontroli. Gdyby król podjął próbę wprowadzenia „rządów tyranii” z pogwałceniem woli Senatu, mógłby wtedy zostać postawionym w stan oskarżenia. Unią Mielnicką wprowadzono również ordynację wyborczą. Energiczne działania ze strony uczestników Sejmu piotrkowskiego (1504) doprowadziły do obalenia Unii Mielnickiej. Było to zwycięstwo szlachty średniej w jej zmaganiach z możnowładcami. Sejm umieścił dobra i majątki królewskie pod częściową kontrolą Izby poselskiej. Żadna osoba nie mogła zajmować więcej niż jednego urzędu. Określono urząd hetmana wielkiego koronnego, będącego ministrem obrony i dowódcą sił zbrojnych, a jednocześnie sprawującego urząd głowy sądów wojskowych.

W 1505 r. radomski sejm konstytucyjny uchwalił pierwszą polską konstytucję, zwaną Konstytucją *Nihil Novi* - nic nowego bez zgody ogółu szlachty, co oznaczało, że w Polsce nic nowego nie można zadecydować bez udziału izby poselskiej. Izba poselska składała się z przedstawicieli sejmików regionalnych lub

powiatowych. Nowa konstytucja zakazywała szlachcie podejmowania się handlu i rzemiosła pod groźbą utraty praw – było to bardzo korzystne dla Żydów.

Pierwsze polskie prawo konstytucyjne z 1505 r. uczyniło izbę poselską najwyższym organem władzy w Polsce. Królowie, wybierani dożywotnio, stali się w Rzeczypospolitej głowami państwa i szefami władzy wykonawczej. Począwszy od 1507 r. prawa uchwalane przez Sejm były wydawane w języku łacińskim na zakończenie każdej sesji pod wspólnym tytułem Konstytucji (język polski zastąpił łacinę od 1545 r.).

Działania polityczne prowadzące do pierwszego Hołdu Pruskiego

Hohenzollernowie berlińscy, przodkowie cesarzy niemieckich XIX w. spiskowali przeciwko Polsce wspólnie z państwem moskiewskim. Jednak sytuacja Hohenzollernów uległa radykalnej zmianie na niekorzyść, kiedy moskiewscy żołnierze ponieśli porażkę podczas wojny z Polską i Litwą. Od 1512 r. podczas trzyletniego oblężenia Smoleńska tracili corocznie po 10 tysięcy zabitych. Najkrwawsze straty, wynoszące 30 000 zabitych, w tym 1500 bojarów, Rosja poniosła podczas bitwy pod Orszą, w górnym biegu Dniepru, w 1514 r. Tam właśnie kawaleria moskiewska w sile 80 000 ludzi walczyła przeciwko 20 000 tysiącom żołnierzy polskich i 15 000 litewskich. Konstanty Ostrogski wygrał bitwę, zręcznie wykorzystując artylerię i kawalerię. Po raz pierwszy użyto husarii. Pomimo klęski pod Orszą, Moskwa zajęła Smoleńsk w 1514 r.

Król Polski, Zygmunt I Stary, brat króla Aleksandra I, spotkał się w 1515 r. w Wiedniu z Władysławem II Jagiellończykiem, królem Czech i Węgier oraz z cesarzem Maksymilianem Habsburgiem. Habsburgowie otrzymali gwarancję sukcesji na tronach Czech i Węgier w przypadku wygaśnięcia dynastii Jagiellońskiej, w zamian za akceptację dla objęcia przez Polskę lenna pruskiego. Stojąc w obliczu utraty wsparcia ze strony Moskwy, Albrecht von Hohenzollern, były Wielki Mistrz zakonu krzyżackiego i niedawny konwertyta luterański,

złożył hołd lenny katolickiemu królowi Polski w 1525 r. Prusy stały się polskim lennem.

W tym samym roku Sejm zatwierdził sekularyzację zakonnego państwa krzyżackiego, ale popełnił istotny błąd polityczny nie eksmitując resztek zakonu z Prus. Rozpoczął się 116-letni okres, w którym Hohenzollernowie, jako władcy Prus, składali Polsce hołdy lenne. Opłaty lenne wręczali klęcząc przed tronem polskiego króla. Wśród nich byli protoplaści cesarzy niemieckich. Albrecht von Hohenzollern złożył Polsce swój pierwszy hołd na Rynku Krakowskim, uznając tym samym zwierzchnictwo króla Polski nad Prusami Książęcymi.

Był to pierwszy traktat w rozdzieranej konfliktami religijnymi Europie, zawarty między katolickim królem a jego wasalem, protestanckim księciem.

Rewolucja Kopernikańska

Odrodzenie (Renesans) było złotym wiekiem Polski. Nadejście Odrodzenia zbiegło się z formalnym uznaniem Sejmu jako najwyższej władzy w kraju. Pierwszym urodzonym w Polsce kardynałem był Zbigniew Oleśnicki (1389-1455), który będąc prymasem Polski pełnił obowiązki zarówno kanclerza i szefa dyplomacji. W 1454 r. mianował on Mikołaja Kopernika seniora, zarejestrowanego w Krakowie hurtownika miedzi w handlu z Gdańskiem, na posła polskiego do pertraktacji ze stanami pruskimi w celu przyłączenia Prus do Polski. Aby zrealizować powierzone mu zadanie Mikołaj Kopernik senior przeprowadził się z Krakowa do Torunia w 1458 r. aby mieć bliżej do terytorium Prus. Junior Mikołaj Kopernik urodził się w 1473 r. w Toruniu i około 1504 r. po raz pierwszy ogłosił swoją naukową tezę, że Ziemia kręci się dookoła swej osi raz dziennie i jest wraz z innymi planetami w orbicie Słońca. Wybitnego uczonego, ojca nowoczesnej astronomii Mikołaja Kopernika (1472-1543) zaliczyć należy do liderów intelektualnych tego okresu. Jego *Alma Mater*, Jagielloński Uniwersytet w Krakowie, posiadała znakomitych uczonych w katedrze astronomii i była wówczas najlepszą uczelnią w Europie. Na tym Uniwersytecie Mikołaj Kopernik zrozumiał strukturę układu słonecznego i opracował swoją heliocentryczną teorię astronomiczną. Z czasem potwierdzono dwuminutową dokładność kalendarza kopernikańskiego w stosunku do rzeczywistej długości roku, dokładność niezwykle precyzyjną, jeżeli uwzględnimy poziom astrofizyki na początku XVI wieku.

Kopernikańska teoria heliocentryczna zakładająca, że ziemia obraca się w cyklu dziennym wokół własnej osi, natomiast planety obracają się wzdłuż orbit wokół słońca, została przedstawiona w 1510 r. (Commentariolus) i opublikowana w dziele *De Revolutionibus Orbium Coelestium* (1543).

Luter i Calvin teorię tę potępili, natomiast Kościół katolicki ją poparł i po trzech latach studiów na tekstem Kopernika, już w 1536 r. zachęcił do jego opublikowania. Jednak osiemdziesiąt sześć lat później Kościół wprowadził tezy astronomii kopernikańskiej na indeks ksiąg zakazanych, gdzie miał znajdować się do roku 1828. Z drugiej zaś strony, trzeba podkreślić, że Kościół katolicki przez cały ten okres bez przerwy posługiwał się nowym kalendarzem kopernikańskim.

Mikołaj Kopernik, prawdziwy człowiek Renesansu, udzielał się w wielu dziedzinach. Pełnił funkcję administratora dóbr kapituły warmińskiej w północnej Polsce, dowódcy wojskowego, a nawet ministra finansów. Był wszechstronnie wykształconym astronomem, matematykiem, ekonomistą, prawnikiem i lekarzem. W 1526 r. Kopernik opublikował traktat *Monetae Cudendae Ratio* o polityce monetarnej. Brał on udział w pracach komisji sejmowej reformującej polski pieniądz i po raz pierwszy wprowadził on złoto jako podstawą monetę polską. W traktacie o problemach monetarnych stwierdził, że „zły pieniądz wypiera dobry pieniądz”. Prawo to zostało w późniejszym czasie mylnie przypisane angielskiemu finansiście Thomasowi Greshamowi, który w 1526 r. miał zaledwie siedem lat. Kopernik walczył wówczas z oszustwami niemieckich Hohenzollernów, którzy bili fałszywe i zdewaluowane monety polskie i psuli handel zbożem po Wiśle.

Podczas oblężenia Olsztyna (1519-1521) przez Niemców, Kopernik był głównym dowodzącym ze strony polskiej. Skutecznie przeciwstawiał się on różnym zakaźnym chorobom prowadząc pierwsze badania epidemiologiczne. Po odkryciu, że zarazki są przenoszona przez chleb, nakazał posmarować w piekarni wszystkie bochny chleba masłem, tak, aby wszelkie obce ciała nagromadzone podczas transportu mogły być łatwo ujawnione i usunięte. Epidemii ostatecznie opanowano. Wówczas w kronikach pisano, że kobiety krajały przez chleb i masło ??.

Polski uczony Mikołaj Kopernik przeniósł ośrodek zachodniej myśli filozoficznej z basenu śródziemnomorskiego na północ Europy. Filozoficzne implikacje wielkich odkryć Kopernika miały znaczenie fundamentalne. Idea, że ziemia jest nieruchomym i płaskim środkiem wszechświata, w którym dramat ludzkiego zbawienia rozgrywa się na oczach Boga i jego aniołów, została

ostatecznie obalona. Stało się oczywistym, że życie na Ziemi jest płytkim zjawiskiem powierzchniowym na poślednim ciele niebieskim pędzącym z wielką prędkością przez przestrzeń kosmiczną.

Wiekowe dążenia ludzkości do bezpieczeństwa i stabilizacji zostały zachwiane, kiedy zdano sobie sprawę, że Ziemia nie jest ani nieruchoma, ani też nie jest największym z ciał niebieskich, a także nie jest centrum kosmosu. Kopernikańska teoria, bardziej niż jakakolwiek inna idea w historii myśli ludzkiej, przedstawiła nowatorską wizję, że wszelki byt związany jest z nieustającymi zmianami i powstawaniem wciąż nowych form i istot na świecie.

W 1523 r. Erazm z Rotterdamu, będąc pod wielkim wrażeniem polskich osiągnięć ustawodawczych i naukowych, napisał następujące słowa: **„gratuluje temu narodowi ... który obecnie w nauce, prawodawstwie, moralności i religii, oraz we wszystkim, co dzieli nas od barbarzyństwa, jest w takim rozkwicie, że może rywalizować z pierwszymi i najznakomitszymi z państw”**.

Uwagi o gospodarce

Ceny eksportowe polskiej pszenicy załamały się na skutek dotowania przez Moskwę własnego eksportu. Sytuacja ta spowodowała ogłoszenie w 1520 r. statutów toruńskich i przywileju bydgoskiego, za sprawą których zobowiązano chłopów do pracy pańszczyźnianej bez płacy przez jeden dzień w tygodniu. Mieli w ten sposób odpracowywać dzierżawę za ziemię. Był to początek powrotu pańszczyzny w Polsce i co spowodowało spadek wydajności w polskim rolnictwie. Europejska rewolucja cenowa również dotarła do Polski, na czym najwięcej skorzystały miasta osiągając wysokie zyski i pozycję. W tym okresie niestety wzrosła inflacja – aż do 300 procent, a płace podwoiły się dopiero na przestrzeni kolejnych 100 lat. Dalszy, znaczący spadek cen zbóż nastąpił w 1543 r. po przyjęciu przez Sejm ustawy o przywiązaniu chłopów pańszczyźnianych do ziemi, a następnie po odmówieniu im prawa do wykupienia się z pańszczyzny opłatami w gotówce. Chłopi pańszczyźniani zostali przypisani do swojej rodzimej ziemi, co stanowiło wyraźną formę ich zniewolenia.

Ordynacja mennicza z 1526 r. wprowadziła system oparty na złotym polskim - było o tym wyżej. Warto podkreślić, że polski system monetarny został przyjęty przez Prusy w 1528 r. i przez Litwę w roku 1569 r. W tym samym roku Sejm ratyfikował przyłączenie do Polski Mazowsza.

Najwcześniejsza w Europie kodyfikacja procedur prawnych:

Formula Processus, 1523 r.

Dokonano ważnej w Polsce kodyfikacji procedur elekcyjnych w sejmikach. Ustanowiono wspólne dowództwo artylerii oraz inżynierii wojskowej. W 1521 r. Sejm zatwierdził kodeks praw dla Prus, a w 1523 r. ogłosił *Formula Processus*, kodyfikację ziemskiego prawa procesowego dla całej Rzeczypospolitej Polskiej. **Była to najwcześniejsza kodyfikacja procedur sądowych w całej Europie.** (np. we Francji podobny kodeks zaczął obowiązywać ok. 270 lat później, w czasach rewolucji Francuskiej). Pismo łacińskie zastąpiło pismo gotyckie (tzw. Szwabachę), przez co druk stał się bardziej czytelny. W 1524 r. Sejm uporządkował pobór podatków, a rok później ustanowił sądownictwo dla górnictwa.

Kłęska pod Mohaczem 1526 r.

W 1526 r. latyfundia polskiej dynastii Jagiellonów skurczyły się i przeżyły znaczny upadek. Śmierć Ludwika II Jagiellończyka (1506-1526), króla Węgier i Czech na polu walki podczas bitwy pod Mohaczem było drugą już śmiercią króla jagiellońskiego w walce z Imperium Osmańskim. Tym razem zwycięzcą był Sulejman I Wspaniały (ok. 1496-1566), który włączył do imperium otomańskiego węgierską stolicę Budapeszt, jak również Belgrad, wyspę Rodos, Tebryz, Bagdad, Aden oraz Algier. Polska stanęła w obliczu zagrożenia inwazją muzułmańską, zaś cała Europa środkowa pogrążyła się w chaosie.

W roku 1527 rozpoczęła się reorganizacja polskich instytucji obronnych. Hetman Polny został podporządkowany Hetmanowi Wielkiemu Koronnemu. Wydzielono

artylerię i rozpoczęto masową produkcję dział armatnich w odlewniach w Krakowie, Lwowie i Wilnie.

Polska ratuje Żydów europejskich

Imigranci żydowscy, którzy byli prześladowani na zachodzie Europy po ujawnieniu tekstu Talmudu o wyższości Żydów nad nie-Żydami, uzyskali zezwolenie na osiedlanie się i pomyślny rozwój we wszystkich zakątkach Polski od 1264 r. Uzyskali zgodę na wybieranie własnej starszyny i samodzielne decydowanie o swoich sprawach. *Zaczął* się okres odrodzenia i prosperity społeczności żydowskiej w Rzeczypospolitej Polskiej. W ten sposób Polska uratowała Żydów europejskich przed wymarciem. Autonomia społeczności żydowskiej wzmocniła się na skutek powołania do istnienia w 1530 r. w Lublinie „Wielkiego Domu Sądu”. Bejt Din – Wielki Sąd rozciągał swoją jurysdykcję nad całą europejską populacją żydowską. Dekret królewski przyznał w 1549 r. Żydom autonomię w nakładaniu i pobieraniu własnego podatku pogłównego, który został wynegocjowany z polskimi urzędnikami skarbowymi. Żydowskie autonomiczne instytucje ustawodawcze osiągnęły w Polsce swoją dojrzałość. Generalne sejmy żydowskie (*congressus judaicus*) zbierające się w Lublinie (1592-1764) były wzorowane na polskim Sejmie. Był to unikatowy element w historii diaspory żydowskiej. Wiek XVI i XVII to okres spirytualnej hegemonii Żydów polskich nad żydostwem światowym.

Kodyfikacja prawa w oparciu o debatę publiczną - pierwszą w Europie

W 1532 r. została powołana Komisja Sejmowa, aby dokonać pełnej kodyfikacji polskiego prawa zwyczajowego i pisanego. Była to najwcześniejsza tego typu akcja legislacyjna w Europie. Procedura legislacyjna opierała się na debacie publicznej. Druki zawierające propozycje były rozsyłane przez Sejm do sejmików w celu ich analizy i oceny. Spisane sprawozdania od każdego z Sejmików były przekazywane do Sejmu w celu ich opracowania przez komisję kodyfikacyjną.

Ustawa sejmowa zakazywała chłopom pańszczyźnianym przenoszenia się bez zgody ich pana. Zakaz obejmował również dawanie pracy zbiegłym chłopom pańszczyźnianym. Nie pozwalano na osiedlanie się w miastach; Zostały określone również kary dla uciekinierów. Jednakże zbiegli chłopci pańszczyźniani mieli możliwość znaleźć schronienie u Kozaków ukraińskich. Możliwość ucieczki na Ukrainę stała się czynnikiem hamującym wykorzystywanie chłopów. Natomiast status wolnych chłopów nie uległ zmianie.

Egzekucja praw

Ruch egzekucyjny, znany także jako „egzekucja praw”, był ruchem politycznym zorganizowanym w latach 1535-1538 w celu ścisłego przestrzegania prawa oraz reformowania i modernizacji władzy. Wynikłe z niego ustawodawstwo skutecznie osiągało wielorakie pozytywne skutki: magnaci zmuszeni byli oddać bezprawnie przejęte ziemie koronne oraz ponownie zakazano sprawowania przez jedną osobę wielu urzędów. Poczynione zostały odpowiednie zabiegi, aby zacieśnić unię z Litwą. Pojawiły się również inne propozycje, np. takie, aby powołać do istnienia Kościół narodowy.

W 1537 r. miała miejsce tzw. „wojna kokosza”, czyli rokosz szlachty w proteście przeciwko wojnie w Mołdawii. Wysunięto żądania dotyczące egzekucji praw w stosunku do władzy królewskiej. Sejm zarządził w 1538 r. sprzedaż majątków ziemskich należących do mieszczan i wprowadził podatki na wojnę z Mołdawią. W 1540 r. Sejm określił ogólne zasady elekcji. Cztery lata później Sejm skodyfikował ordynację dla sądów.

Zakaz inkwizycji

Inkorporacja Inflantów

Trybunał Sejmowy dla możliwości pozbawiania władzy monarchy.

Panowanie ostatniego króla Jagiellończyka nadało ostateczny kształt republikańskiemu systemowi władzy w Unii polsko-litewskiej. Król Zygmunt August (1520-1572) był człowiekiem Odrodzenia i jednym z założycieli polskiej Rzeczypospolitej Szlacheckiej.

W 1552 r. Sejm zawiesił na jeden rok wykonywanie wyroków sądów kościelnych przez starostów. Wydano również rezolucję przeciwko herezjom, a wyroki sądów Świętej Inkwizycji zostały zakazane w Polsce pod wszelką postacią. Nie było palenia na stosach i Polska wolna była od działań inkwizycji. W 1553 r. Sejm przyjął Ordynację o Trybunale Sejmowym dla Pozbawiania Monarchy Władzy. Jurysdykcja sądów duchownych została jeszcze bardziej ograniczona przez Sejm w 1556 r.

Dwa lata później Sejm zatwierdził powstanie poczty królewskiej. W 1560 r. Zygmunt II August utworzył w Gdańsku flotę kaperską w celu zablokowania rosyjskiego handlu zbożem za pośrednictwem żeglugi na rzece Narwie.

Pakt wileński z 1561 r. zatwierdził układ z Inflantami, na mocy którego Kurlandia stała się lennem Polski, w zamian za ochronę przed Rosją i Iwanem Groźnym. Nastąpiła sekularyzacja zakonu mieczników, wchodzących dawniej w skład krzyżackiego państwa zakonnego. Przyłączenie Inflantów do Rzeczypospolitej Polskiej było zakończone. Przychody z majątków królewskich (*demesnes*) zostały przeznaczone na cele obronne,

Odrodzenie w literaturze, architekturze i naukach politycznych

Pierwszy nowoczesny opis wschodniej Europy był opublikowany w 1517 r. przez Macieja z Miechowa (Macieja Miechowitę, 1457-1523), profesora Akademii Krakowskiej, pod tytułem *Tractatus de duabus Sarmatiis*. Miechowita był historykiem, lekarzem i geografem. W 1519 r. wydał drukiem pierwszą historię Polski zwaną *Chronica Polonorum*, w której opisał wydarzenia do roku 1506. Polskie tłumaczenie wydano drukiem w 1535 r. Najbardziej znanym wśród polskich pisarzy mieszczańskich był Biernat z Lublina (ok. 1465-1530). Jego modlitewnik, *Raj duszny*, opublikowano w 1513 r. Pierwszym z wiodących poetów Odrodzenia był Klemens Janicki (1516-1543), syn chłopski, tworzący w języku łacińskim poezję patriotyczną o Polsce. Po jego śmierci jego wiersze zostały przetłumaczone na język polski (1563) i zyskały dużą popularność. Janicki był autorem pierwszego wiarygodnego poematu autobiograficznego w historii polskiej poezji. Polska Reformacja bynajmniej nie była w głównej mierze ruchem spirytualnym. Była wykorzystywana do pogłębiania dawno już rozpoczętych procesów emancypacji intelektualnej i politycznej. Rzesze polskiej szlachty, która odniosła tak znaczne sukcesy w ograniczaniu władzy królewskiej, były przyciągane przez idee Reformacji. Łamały one władzę kościelną. Reformacja pomagała skryształizować absolutny prymat wolności osobistej w Rzeczypospolitej Polskiej. Stąd ani korona, ani Kościół nie mogły mieć pierwszeństwa przed świętym prawem do wolności osobistej obywateli. Hetman Jan Tarnowski zwykł mówić, że nie w religii rzecz, lecz w wolności. Znakomita biografię hetmana Jana Tarnowskiego napisał Stanisław Orzechowski, autor pism politycznych i religijnych.

W kalwinizmie szlachta odnalazła potwierdzenie swojej wyższości nad Koroną i jej administracją, gdyż kalwinizm przypisywał wiodącą rolę w sprawach Kościoła świeckiej starszyźnie, a nie panującemu monarsze. Polska szlachta traktowała pastorów kalwińskich raczej instrumentalnie, nigdy zaś jako równych sobie partnerów w sprawach kościelnych. Natomiast luteranizm, ze względu na swój obcy narodowo charakter i jego serwilizm w stosunku do monarchy, nie znalazł w ogóle u polskiej szlachty uznania. W Polsce luteranizm pozostał przede wszystkim religią mieszczan. Reformacja nie polepszyła sytuacji chłopstwa i tylko niewielu przyjęło nawet wiarę.

Odrodzenie pobudziło zainteresowanie historią, geografią i obyczajami.

Odrodzenia miało wpływ na wydaną w 1551 r. przez Marcina Bielskiego (1495-1575) Kronikę „*Wszystkiego Swyata*”, która stała się pierwszym podręcznikiem historii w Polsce napisanym w języku polskim. W czasach Odrodzenia i Oświecenia głównym ośrodkiem drukarstwa w Polsce był Kraków, zarówno pod względem jakości, jak i ilości. Mikołaj Szarffenberg wynalazł przenośną „drukarnię polową” dla doraźnej publikacji odezów i statutów podczas podróży króla. W 1551 r. Andrzej Frycz Modrzewski (1503-1572), ojciec polskiej myśli demokratycznej, opublikował manifest polityczny, republikański w swej istocie i nowoczesny jak na swoje czasy. Nosił on tytuł *Commentarium De Republica Emendanda*. Dzieło Modrzewskiego składało się z pięciu ksiąg: O obyczajach, O prawach, O wojnie, O Kościele oraz O szkole. Wzywa w nich do zrównania praw dla wszystkich, do zaprzestania ucisku chłopów pańszczyźnianych i do uchylecia nieskutecznie chroniących ich praw, do sprzeciwu wobec wszelkim wojnom i planom agresji. Modrzewski był zwolennikiem silnej władzy centralnej, jednak pod ścisłą kontrolą prawa, skutecznej administracji oraz niezależnego systemu sądowniczego gwarantującego sprawiedliwość społeczną. Głosił również potrzebę szkolnictwa wyższego, które byłoby niezależne od Kościoła. Był jednym z pionierów europejskich nauk politycznych (jego dzieła przetłumaczono na języki niemiecki, francuski, hiszpański oraz rosyjski).

Europa Zachodnia wywierała istotny wpływ na architekturę polską.

Architektura Odrodzenia przeżywała rozkwit. Stare budynki były przyozdabiane w stylu renesansowym. Rezydencje polskich elit szlacheckich posiadały formę nawiązującą do zamków średniowiecznych. Rozwój sztuki artyleryjskiej ostatecznie spowodował, że z czasem rezydencje magnackie przybrały wygląd ufortyfikowanych pałaców. Rezydencje te często były dziełem architektów włoskich.

Zamek królewski w Krakowie jest archetypem polskiej architektury Odrodzenia, jako że wcześniej był wznoszony w stylach romańskim i gotyckim. Krypty we wzgórzu wawelskim zostały wybudowane w stylu Renesansu włoskiego w 1502 r. Budowle gotyckie, takie jak zamek w Pieskowej Skale, z łatwością przebudowano w stylu Odrodzenia, po którym niebawem nastąpił manieryzm wraz z jego finezyjnymi formami ogrodów. Pierwszym budynkiem kościelnym zbudowanym w Polsce w nowym stylu architektonicznym w czasach humanizmu była Kaplica Zygmuntowska katedry wawelskiej. Została zaprojektowana w oparciu o „doskonałą świątynię” Leona Battisty Alberti’ego (1404-1472). Uzyskała powszechne uznanie i miała wpływ na kształt późniejszej architektury sakralnej w kraju. Renesansowy manieryzm rozwijał się w architekturze ratuszy, rezydencji miejskich i ufortyfikowanych pałaców, zamków i siedzib rodowych.

Polscy malarze znaleźli się pod wpływem realizmu flamandzkiego. W latach 1501-1506 powstał graduał Jana Olbrachta, ilustrowany scenami sakralnymi na tle różnych pejzaży. Natomiast Erazm Ciołek zlecił umieszczenie w swoim mszale pespektywę z lotu ptaka (1515 rok). W 1505 roku powstał w Krakowie Kodeks Baltazara Behema, zawierający ustawy dla cechów rzemieślniczych. Ilustrowany był dwudziestoma siedmioma miniaturami przedstawiającymi życie cechowe i mieszczańskie, namalowane z wielkim realizmem i w żywych barwach. Stanisław Samostrzelnik, mnich, autor malowideł ściennych i portrecista, miniaturzysta i ilustrator, był wybitnym artystą działającym w latach 1519-1541. Stał się on przedstawicielem polskiego manieryzmu renesansowego. Portrety różnych osobistości i profesorów uniwersytetu malowano także w drugiej połowie XVI wieku. Wrocławianin Marcin Kober namalował w latach 1563-1583 szereg portretów króla Stefana Batorego.

Wielki dzwon Zygmunta w Krakowie na Wawelu jest wybitnym dziełem polskiego rzemiosła drugiej połowy XVI wieku. Wykonał go Hans Beham na pamiątkę polsko-litewskiego zwycięstwa nad wojskami moskiewskimi w 1514 r. Ornamentalne dzieła w metalu powstałe w tym okresie to m.in. kogut - symbol Bractwa Kurkowego w Krakowie. Polscy królowie zamówili w Brukseli znaczną kolekcję arrasów, aby ozdobić ściany zamku królewskiego. W tym okresie, w Gdańsku i w Norymberdze wyrabiano ozdoby metalowe, w tym trumienne. Polscy rzemieślnicy wytwarzali również eleganckie pasy ozdobne (słuckie) o wschodnich wzorach do kontuszy dla polskiej szlachty. Na południu Polski powstawały bogato zdobione elementy drewnianych ołtarzy.

Polski Teatr w XVI wieku

Wczesny polski teatr miał postać misterii wystawianych już w XV w. W Jazdowie, 12 stycznia 1578 roku odbyła się w obecności króla Stefana Batorego misternie przygotowana premiera Odprawy Posłów Greckich autorstwa Jana Kochanowskiego. Była to sztuka o wydźwięku politycznym, zmuszająca widownię do osobistego osądu przedstawionych na scenie wydarzeń, co było nowością w polskiej sztuce scenicznej.

W 1580 r. Mikołaj z Wilkowiecka napisał jeden z najstarszych dramatów, który odegrał istotną rolę we współczesnym polskim teatrze. Tekst ten zawiera liczne wskazówki dla aktorów, jak również opisy kostiumów. Korzystano z niego na scenach warszawskich jeszcze w połowie XX wieku.

Satyra na życie codzienne miała w Polsce długą tradycję i była załącznikiem polskiej komedii. Satyryczne przedstawienia miały genezę w występach średniowiecznych kuglarzy i służyły do wypełnienia długich przerw w misteriach. Niektórzy pisarze humaniści próbowali pisać komedie wzorowane na dziełach rzymskich. Przykładem jest **Potrójny (?)**, napisany przez Piotra Cieklińskiego i wystawiony ok. 1595 na zamku Stanisława Tarnowskiego, na tle malowanych dekoracji.

Dramaty zachodnie, oparte na wątkach mitologicznych, były wystawiane już na początku XVI w. przez studentów uniwersytetu w Krakowie, pod kierownictwem ich profesorów. Na dworze królewskim pierwsze przedstawienia teatralne początkowym okresie były wystawiane po łacinie, po czym szybko zaczęto używać języka polskiego. Sztuki zamawiali zamożni mieszczanie. Bilety sprzedawano po cenie będącej równowartością - dwunastu gęsi. Jednocześnie odnosił duże sukcesy polski świecki teatr popularny.

Muzyka w XVI-wiecznej Polsce

Polska muzyka renesansowa znacząco rozwinęła się w XVI w., a jej głównym ośrodkiem stał się Kraków. Polscy kompozytorzy pisali przede wszystkim utwory polifoniczne do tekstów liturgicznych. Jan z Lublina opracował tabulaturę organową (ok. 1540 r.) świadczącą o wysokim poziomie artystycznym i bardzo zróżnicowanym repertuarze muzycznym, jaki wówczas istniał w Polsce. W 1580 r. wydano psalmy Mikołaja Gomółki, skomponowane do słów Jana Kochanowskiego.

Długa lista studentów teorii muzyki na uniwersytecie w Krakowie jest dobrze udokumentowana w uniwersyteckiej bibliotece, gdzie znajduje się wiele rękopisów traktatów o muzyce, jak też ich pierwsze edycje drukiem. Powszechnie grano muzykę na lutnię. Komponowano ją do preludiów, fantazji, tańców, pieśni miłosnych i innych utworów na głosy. Na dworze królewskim w Krakowie, najbardziej znanym lutnistą był Valentin Bakfark (1507-1576). Jego kompozycje wydano drukiem w Lyonie (1552), Paryżu (1564), Krakowie (1565 i 1568) oraz Antwerpii (1569). Spośród innych znanych kompozytorów należy wymienić Wojciecha Długoraja i Jakuba Polaka (znanego też jako Jacob de Reys). Muzyka świecka komponowana przez anonimowych artystów nawiązywała do tematów historycznych i upamiętniała różne zwycięskie bitwy, wydarzenia na dworze królewskim, jak też miała na celu podniesienie morale ludu.

Czterostrunowe gęśle i skrzypce wymienione są w polskim piśmiennictwie od niepamiętnych czasów. Natomiast w drugiej połowie XVI w., na ok. pięćdziesiąt lat przed zapisami w archiwach włoskich, Marcin Groblich (ok. 1530-1610) dopasował pudło rezonansowe XV-w. włoskiej, siedmiostrunowej *lira de braccio* do polskich czterostrunowych gęśli i w ten sposób stworzył w Krakowie pierwsze nowoczesne skrzypce na świecie. Wyrzeźbił nowy rodzaj główki z czterema pokrętkami na polskie cztery struny – jedyne w Europie. Sama główka była wyrzeźbiona na kształt lwiej głowy. Obecnie, skrzypce Groblicza warte są ponad \$50 000. (FIG. 4)

Jezuici i polscy racjonalści

W XVI wieku w Polsce rozwijały się dynamicznie sztuki piękne i oświata. Polacy cieszyli się szerokim uznaniem za rozwój prawodawstwa, za realizowanie tolerancji religijnej, za wysoki poziom nauki i duży wkład w europejską kulturę. W 1544 r. król Zygmunt August powołał do życia Uniwersytet w Królewcu. Uczelnia ta odegrała znaczącą rolę dla kultury polskiej jak i niemieckiej.

Dwadzieścia lat po rewolucji kopernikańskiej, w 1562 r. w Polsce narodziła się filozofia racjonalistyczna. Była głoszona przez Braci Polskich, zwanych również arianami, antytrynitarzami lub socynianami. Bracia byli pacyfistami, którzy byli również przeciwni wszelkim przejawom pańszczyzny, posiadaniu majątku, gromadzeniu pieniędzy, jak też sprawowaniu urzędów. Bracia Polscy przyczynili się do wzrostu poziomu edukacji i kultury. Ich literatura także osiągnęła wysoki

poziom. W odpowiedzi na ich poglądy w 1564 r. Kościół katolicki sprowadził do Polski jezuitów. Posługiwano się argumentami politycznymi, że unii wielonarodowościowej potrzebny jest Kościół dla utrzymania jedności. Jezuici utożsamiali katolicyzm z polską racją stanu i z interesem politycznym szlachty.

Popularyzacja druku w Polsce

Druk stosowano na szeroka skalę, co faktycznie pomogło w polonizacji elit rządzących na Litwie, Łotwie, Białorusi oraz Ukrainie. Język polski nadal był najbardziej rozwiniętym w słowiańskiej Europie i stał się synonimem rozwijającej się cywilizacji oraz był używany w dyplomacji. Liczba szkół dynamicznie rosła. Powstawały nowe Akademie i Uniwersytety. Poważnie rozwinęła się nauka geografii i kartografii. Bernard Wapowski wydał w roku 1526 mapę Polski w skali 1:1 000 000 pod nazwą Mapa Sarmacji. W czasach Odrodzenia modne było bowiem używanie łacińskich nazw geograficznych, takich jak np. – Sarmatia na określenie Polski. Wacław Grodecki również opracował w 1558 r. mapę Polski. *Wydana ona została dopiero* w 1570 r. w atlasie Orteliusa. Natomiast dwie poważne prace o dużym znaczeniu dla propagowania zagranicą wiedzy o Polsce napisał Marcin Kromer (1512-1589). Pierwsza z nich, wydana po łacinie w 1555 r. nosiła tytuł *De origine et rebus gestis Polonorum*. Była to adaptacja prac Długosza, Miechowity i Wapowskiego. Druga natomiast była to *Encyklopedia* wydrukowana w 1577 r., również w języku łacińskim. Zawierała ona informacje na temat polskiego rządu, armii, duchowieństwa, mieszkańców wsi i miast, obyczajów, klimatu, flory, fauny oraz zasobów naturalnych. Dzieło to było wiele razy wznawiane na Zachodzie i przetłumaczone na języki niemiecki i hiszpański.

Jan Mączyński opublikował w 1564 r. pierwszy obszerny słownik polsko-łaciński – **Lexico Latino-Polonorum**. Natomiast pionierem w dziedzinie kardiologii był profesor medycyny i filozofii Józef Struś (1510-1568), który opublikował w 1555 r. pierwszą i innowacyjną pracę o tętnie pod tytułem - **Sphygmicae artis libri quinque**. W 1583 r. Andrzej Patrycy Nidecki zredagował i wydał częściowo zachowane pisma Cyserona. Jego *Fragmentorum M. Tulli Ciceronis* zyskały wielką popularność wśród europejskich humanistów.

Oficyny drukarskie powstawały również na prowincji. Polska ortografia została poddana standaryzacji przede wszystkim przez drukarzy, którzy istotnie przyczynili

się do rozwoju języka polskiego, zachęcając do publikowania polskich książek i słowników. W 1568 r. Piotr Stojęński (Stratorius) wydał drukiem gramatykę polską dla obcokrajowców. Książka była napisana w języku francuskim. W okresie pierwszych stu lat polskiego drukarstwa wydrukowano około trzech i pół miliona egzemplarzy książek. Około 1550 r. krakowscy drukarze osiągnęli najwyższy europejski poziom.

Szeroko zakrojone polemiki na tematy religijne często odbijały się echem w Europie. Protestanci spowodowali, że język polski stał się powszechniej używany. Mikołaj Rej, zwany ojcem literatury polskojęzycznej, jako pierwszy pisał moralitety, które wydał w 1543 r. Krytykował w nich rozrzutność, zbytek i pijaństwo. Był autorem najlepszej XVI-wiecznej satyry polskiej i przedstawił znakomity obraz życia codziennego. Jego *Żywot Człowieka Poczciwego* ukazuje barwny obraz obyczajów polskiego ziemiaństwa.

Poziom wyrafinowania polskiej finansjery (ok. 1540 r.) znajduje odzwierciedlenie w rycinie zatytułowanej „*Lament różnego stanu ludzi nad umarłym Kredytem*.” Na rycinie widoczny jest również list gwarancyjny i czek do spieniężenia w podróży, jak też ubiory obowiązujące w XVI-wiecznej Polsce. Polska kultura znajdowała się pod silnym wpływem humanizmu, Reformacji i republikańskich ciągot polskiej szlachty, co przyczyniło się do szybkiego rozwoju prozy politycznej.

Rozkwit polskiej literatury

Polska literatura była w pełnym rozkwicie. Jedne z najpiękniejszych poezji wszechczasów wyszły spod pióra Jana Kochanowskiego (1530-1584). Był pierwszym, który posłużył się językiem tak wyrafinowanym i perfekcyjnym pod względem artystycznym. Liryczną doskonałość osiągnął w zbiorze około 300 różnorodnych wierszy. Pisał też na tematy polityczne, właściwe dla owych czasów.

Piękną polską prozą pisał Łukasz Górnicki (1527-1603) W 1566 r. wydał *Dworzanina Polskiego*, będącego adaptacją dzieła Włocha Baldassare Castiglione, *Il Cortegiano* (1528). Górnicki napisał również rozprawę polityczną pod tytułem *Rozmowa Polaka z Włochem*. Skrytykował w niej pojęcie polskiej „złotej wolności”.

Język polski stał się wyrafinowanym środkiem przekazu literackiego. Ludzie piszący w tym języku przyczynili się również do reformy ortografii. Republikańskie dzieła polityczne nadal były pisane po łacinie. Jednakże od połowy XVI w. język polski w życiu publicznym łacinę wyparł. Większość kazań głoszone po polsku. Protestanci w Polsce posługiwali się językiem polskim w swoich szkołach w o wiele większym zakresie, niż czynili to katolicy nauczyciele.

W 1568 r. Wawrzyniec Gorlicki (1530-1607) opublikował **De Optimo Senatore**, traktat o polskim systemie republikańskim opartym na pluralistycznym społeczeństwie, cieszącym się doskonałą równowagą pomiędzy władzą a wolnością. Określił też odpowiedzialność króla, jako głowy państwa i zwierzchnika władzy wykonawczej. Napisał o prawie człowieka do poszukiwania szczęścia. Jego dzieło przetłumaczono i wydano trzykrotnie w Anglii. Po raz pierwszy w 1568 r. pod tytułem „The Counselor Exactly Portraited”. Każdy z nakładów arbitralnie zakazano i skonfiskowano.

William Shakespeare nadał imię Poloniusz (od łacińskiej nazwy Polaka) doradcy Hamleta, człowieka nieudolnie starającego się wprowadzić w życie założenia Gorlickiego. Sto pięćdziesiąt lat później, The Counselor został bardzo wysoko oceniony przez Sir Roberta Wallpole’a.

Kalwinizm zyskiwał coraz więcej zwolenników wśród szlachty, luteranizm zaś wśród mieszczan. Dużą popularność zyskała, traktująca o żołnierzach, żebrakach i innych, literatura plebejska, ze względu na swój dosadny, dowcipny, obrazowy i naturalny język.

Dobrobyt i „korzenie sarmackie”

Potoczny, ale jednoczący mit sarmacki wyjaśniał, że szlachta Rzeczypospolitej Polskiej pochodziła od Sarmatów, legendarnych najeźdźców ziem słowiańskich w czasach antycznych. Na mapach rzymskich, tak modnych w okresie Odrodzenia, nazwa Sarmatia określała większość obszaru zajmowanego przez unię polsko-litewską i w ten sposób „uzasadniała” sarmackie korzenie.

W XVI w. sarmatyzm przejawiał się przede wszystkim w manierach i gustach. Sarmacki mit „szlachetnych wojowników” był szlachcie polskiej znacznie bliższy od zachodnich tradycji rycerskich, takich jak wasalstwo, hołd, służba i pokora.

Sarmatyzm miał ostatecznie stać się jako typowo polską modą i formą kulturową. Promieniował na cały obszar Europy środkowej i wschodniej, od Bałtyku po Morze Czarne i północne Bałkany. Nie tylko stał się stopniowo powszechnie obowiązującą ideologią, ale również samą esencją polskiej kultury. Polski styl bycia stawał się ekstrawagancki. Konie symbolizowały polską tradycję waleczności. Wspaniałe konie w ozdobnych uprzężach były w Polsce symbolem statusu, tak samo jak bogato zdobiony oręż i drogocenne ubiory, wzorowane na modzie wschodniej i odpowiednie na mroźne, polskie zimy.

Ponowne odkrycie starożytnego Rzymu i jego spuścizny kulturowej oraz politycznej zafascynowało Polaków. Zauważali oni podobieństwa ich własnych samorodnych instytucji z instytucjami starożytnej republiki. Szlachta polska uważała się za spadkobierczynię cywilizacji rzymskiej. Polskie słownictwo naukowe i polityczne zawierało liczne określenia łacińskie. Potoczny język polski był również pełen łacińskich zwrotów.

Polacy skorzystali na rosnących cenach polskich płodów rolnych, które wzrosły na przestrzeni XVI wieku ponad czterokrotnie. Coraz większe rzesze Polaków podejmowały studia na zachodnioeuropejskich uniwersytetach i przywoziły z powrotem nowe idee. Życie umysłowe stawało się coraz bogatsze. Nastąpił rozkwit muzyki i sztuki. Polskie wydania klasyków literatury europejskiej wprowadziły do kultury europejskiej wschodnich Słowian. dotąd żyjących poza zasięgiem wpływów chrześcijaństwa zachodniego.

Działalność ustawodawcza, wolność wyznania i sumienia

W 1562 r. Sejm przekształcił postulaty ruchu egzekucyjnego w prawo. W rezultacie ziemie znajdujące się w bezprawnym posiadaniu od 1504 r. zostały zwrócone państwu (egzekucja dóbr). Szlachtę wyjęto spod jurysdykcji sądów duchownych, zaś egzekucji wyroków sądów duchownych przez starostów zakazano. Prawa uchwalone w 1563 r. dały wojewodom kontrolę nad administracją miejską oraz prawo do ustalania cen w miastach. Oddzielono skarb koronny od

wojskowego oraz zobowiązano Kościół i chłopów do płacenia podatków od ziemi oraz do kontrybucji na rzecz kosztów obrony państwa.

Wielkim błędem politycznym popełnionym przez króla Polski Zygnta Wazę była decyzja o przyznaniu praw do sukcesji na tronie pruskim brandenburskiej gałęzi Hohenzollernów. Uczyniono to w zamian za obietnicę wsparcia w wojnie z Moskwą. Okazało się to jedną z najbardziej niefortunnych decyzji w historii Polski, gdyż to właśnie Hohenzollernowie berlińscy ostatecznie byli inicjatorami kryminalnych rozbiorów Polski i jej zagłady.

Kodyfikacja Prawa Handlowego 1565

Komisja Morska -1568

Wcielenie Ukrainy do Polski - 1569

W 1565 r. Sejm podjął się kodyfikacji prawa handlowego. Wyłączył szlachtę z obowiązku płacenia ceł, anulował przywileje miast w magazynowaniu towarów i zakazał eksportu towarów polskich przez miejscowych kupców. Nie nałożono jednak żadnych ograniczeń na import. Było to dokładnie odwrotnie, niż w europejskiej polityce handlowej, w ramach której wspierano import, cła zaś były nakładane na towary importowane. Wielcy posiadacze ziemscy, którzy również byli właścicielami prywatnych miast, znaleźli się w konflikcie z mieszczanami. Interesy swoje prowadzili więc z finansistami żydowskimi czerpiącymi zyski ze sprzedaży importowanych towarów, napojów alkoholowych, dzierżaw ziemskich i innej działalności handlowej. Latyfundyści posiadali monopol na wyrób alkoholu i sprzedawali wódkę za pośrednictwem kupców żydowskich (których z kolei oskarżano o zachęcanie do pijaństwa).

W 1568 r. król powołał w Gdańsku Komisję Morską, podległą władzy centralnej. Komisja miała za zadanie sprawować kontrolę nad handlem morskim, budową okrętów, obroną wybrzeża, jak też egzekwować morską blokadę Rosji. Niedługo potem zwodowano pierwszy polski okręt wojenny.

Dekret królewski o wcieleniu Ukrainy do Polski został zatwierdzony przez Sejm lubelski w 1569 r. (Ukraina była do tej pory częścią Wielkiego Księstwa Litewskiego). Wejściu pruskich senatorów i posłów do Sejmu towarzyszyło

udzielenie gwarancji wolności sumienia dla mniejszości ormiańskiej, muzułmańskiej i żydowskiej, bez przymusu nawracania się na chrześcijaństwo. Oferta ta została przyjęta przez Ormian i muzułmanów.

Odrzucili ją natomiast Żydzi, dla których posiadana autonomia, oparta na prawie talmudycznym, była zadawalająca. Populacja żydowska wolała nadal mówić w języku jidysz i pielęgnować własną kulturę judeo-germańską, opartą na żydowskich tradycjach etnicznych i religijnych. Współczesne żydowskie systemy: prawny, sprawowania władzy i edukacyjny, jak też pojęcia filozoficzne i obyczaje religijne wykształciły się w Polsce w okresie między XVI a XVIII w. Każdy Żyd, który przeszedł na katolicyzm, miał prawo wstąpić do stanu szlacheckiego. Wiek XVI ostatecznie doprowadził do polonizacji miejskiej ludności na ziemiach należących do Rzeczypospolitej Polskiej, w tym imigrantów z Niemiec, Armenii, Szkocji oraz z innych krajów. Stan szlachecki, oprócz etnicznych Polaków wszelkich wyznań, obejmował również Litwinów, Ukraińców, Białorusinów, jak też szlachtę pruską i bałtycką pochodzenia niemieckiego. Bywali również nobilitowani, zwykle za zasługi wojskowe, Francuzi, Szwedzi, Tatarzy muzułmańscy, Ormianie oraz inni cudzoziemcy

I Rzeczpospolita Polska

Późne Odrodzenie

Nowoczesne kierunki myśli w Polsce

XVI-wiecznej

Formalne powstanie polskiej Rzeczypospolitej Szlacheckiej miało miejsce w 1569 r jako rezultat Unii Lubelskiej. Uznano to za wydarzenie celowe w świetle zbliżającego się bezpotomnego końca dynastii Jagiellonów. Nową republikę nazywano Rzeczypospolitą i obecnie często odnosi się do niej jako do I-ej Rzeczypospolitej (1569-1795).

Poglądy i idee zaszczerpione na gruncie środkowoeuropejskim w XVI w. przez obywateli Rzeczypospolitej były nowoczesne nawet według standardów

obowiązujących w XX w. Miały fundamentalne znaczenie dla współczesnej teorii politycznej według profesora Normana Davies'a., Oxford University:

- *powszechne wybory przez wszystkich obywateli*
- *umowa społeczna między rządem a obywatelami*
- *zasada rządów za zgodą obywateli*
- *wolność osobista*
- *prawa obywatelskie*
- *wolność religijna*
- *wiara w samego siebie*
- *zapobieganie powstaniu państwa autorytarnego*
- *zapobieganie rządów przez jakąkolwiek oligarchię*

Połączenie dwóch państw w jedno

Dokonanie aktu unii przez Sejm Lubelski (1569) formalnie spowodowało połączenie Polski i Litwy w jedno państwo, które miało dokonywać wyboru jednego zwierzchnika władzy wykonawczej z tytułem króla, koronowanego w Krakowie. Najwyższa władza polityczna miała jednak należeć do parlamentu, Sejmu walnego, zbierającego się w Warszawie. Zjednoczone państwo miało posiadać wspólną walutę, miało także prowadzić wspólną politykę zagraniczną. Polacy, Rusini i Litwini mieli otrzymać prawo do dowolnego osiedlania się w jakimkolwiek

miejsu na terytorium Rzeczypospolitej. Zachowano jednak odrębne, choć podobne urzędy skarbu i oddzielne wojska.

W dniu 1 lipca 1569 r., król Zygmunt August Jagiellończyk formalnie proklamował unię. Zawarcie dobrowolnej unii państw było na europejskiej scenie politycznej aktem unikalnym. W jej wyniku powstała, w sposób pokojowy i dobrowolny, federacja czyniąca jedno państwo z dwóch odrębnych. Sejm przyjął na siebie rolę „gwaranta wolności”, sprawował kontrolę nad działaniami wybieranego króla, aby służył jako zwierzchnik władzy wykonawczej. W skład Sejmu wchodziły trzy stany: posłowie reprezentujący rzesze szlachty i główne miasta, senatorowie wyznaczeni z urzędu, jak też wybieralny król sprawujący władzę wykonawczą i jednocześnie przewodniczący senatu.

Reakcja Iwana Groźnego

Car moskiewski, Iwan IV Groźny, zyskał swój przydomek w związku z jego reakcją na wieść o powstaniu Rzeczypospolitej Polski i Litwy. W 1569 r., w Nowogrodzie, najbardziej cywilizowanym z miast Rosji, wydał rozkaz torturowania obywateli podejrzanych o sympatyzowanie z polską republiką, a następnie, kazał ich zabijać, w grupach od 500 do 1000, co trwało przez pięć tygodni. Okrucieństwa Iwana również pochłonęły, z tych samych przyczyn, setki Moskwian. Podczas jednego z swych napadów wściekłości poddał torturom i zabił on nawet własnego syna.

Iwan IV stworzył własny aparat terroru w oparciu o swą straż osobistą. Zgodnie z tradycją imperium mongolskiego przekazaną imperialnym namiestnikom w Moskwie, wprowadził zasadę, że wszelka własność na obszarze, nad którym panował należała do niego samego, a w związku z tym mogła być wykorzystywana całkowicie i bez jakichkolwiek ograniczeń w służbie państwa.

Mimo tego, że car moskiewski Iwan Groźny został pokonany przez Polskę podczas wojny o Inflanty, to zgłosił swoją kandydaturę i był on jednym z kandydatów, którzy ubiegali się o wybór na króla Polski i Litwy podczas elekcji w 1573 r. Nikt w Polsce nie wziął jego kandydatury poważnie.

Wolność religijna, Wolna Elekcja i Umowa Społeczna Pierwsza w Europie

W atmosferze tolerancji religijnej, w 1570 r. w Sandomierzu, luteranie, kalwini oraz bracia czescy zawarli tzw. „zgodę sandomierską”. Ze społeczności tej wykluczono jednak antytrynitarzy, inaczej arian, ze względu na odrzucenie przez nich Trójcy Świętej. Arianie opublikowali wtedy antytrynitariańskie tłumaczenie biblii na język polski, zwane Biblią z Nieświeża. Podczas gdy senat przygotowywał się do zwołania sejmu konwokacyjnego dla przeprowadzenia elekcji, w 1572 r. powołano sądy kapturowe, aby utrzymać porządek i dopilnować przestrzegania prawa przez okres przygotowań do elekcji.

Sejm uchwalił poprawkę konstytucyjną ustanawiającą ogólne i wolne wybory głowy państwa przez osobisty udział każdego obywatela, po łacinie „viritim”. Były to pierwsze powszechne wybory w Europie. Każdy mężczyzna w blisko milionowej szlacheckiej nacji politycznej miał prawo nie tylko wybierać głowę państwa, ale również samemu zgłosić się jako kandydat na króla.

Tytuł króla został zachowany, przy czym oficjalną funkcją króla było dożywotnie sprawowanie urzędu głowy państwa i zwierzchnika władzy wykonawczej w Rzeczypospolitej Szlacheckiej. Na tymczasową głowę państwa, przez okres bezkrólewia, wyznaczono biskupa-prymasa Polski. Prymas miał za zadanie zwołać nową sesję parlamentu,

miał przewodniczyć senatowi, ustalać listę kandydatów zatwierdzonych przez Sejm do nowej elekcji króla, jak też dokonać aktu koronacji. Formalne ogłoszenie króla-elekta należało do wielkiego marszałka koronnego. Warszawa miała być miejscem przeprowadzania elekcji, podczas której każdy wolny obywatel miał prawo oddać swój głos. Wyboru miano dokonać zwykłą większością głosów.

Umowa społeczna zawarta między królewskimi kandydatami a elektoratem została sformułowana w artykułach henrykowskich oraz w *acta conventa*. Powołano też komisję senacką, pełniącą funkcję nadzorczą. Prawu elekcyjnemu towarzyszyła reforma sądownictwa. Ustanowiono sądy apelacyjne. Wybierani sędziowie byli niezależni od władzy wykonawczej i tym samym

Polska w Europie stała się pionierem podziału władzy państwowej na wykonawczą, ustawodawczą i sądową.

Błąd dopuszczania zagranicznych kandydatów do tronu polskiego

Wniosek złożony przez Kanclerza Jana Zamoyskiego Sejmowi, aby ograniczyć elekcję do rodowitych obywateli Rzeczypospolitej Polskiej, został niestety odłożony i nigdy nie został poddany pod głosowanie. Przyzwolenie zagranicznym kandydatom ubiegania się o polski tron miało okazać się zgubne dla państwa polsko-litewskiego.

Rzeczpospolita Polska obejmowała największe terytorium zachodniego chrześcijaństwa. Rzeczpospolita postawiła inne państwa europejskie wobec prawdopodobieństwa nagłej zmiany

w układzie przymierzy wojskowych, w zależności od wyników wolnych wyborów w Polsce, w których obcokrajowcy mogli brać udział. Otworzyło to możliwości do interweniowania w wewnętrznych sprawach państwa polsko-litewskiego w celu dokonywania korzystnych im zmian w europejskiej równowadze sił.

W krótkim czasie prawnicy na usługach rządów w takich stolicach europejskich jak Berlin, Wiedeń czy St. Petersburg musieli stać się ekspertami od polskiego prawa konstytucyjnego, aby móc prowadzić skuteczne (i kosztowne) kampanie w czasie wyborów w Polsce. Finansowanie kampanii wyborczej z zagranicy działało korupcyjnie i wywrotowo, na szkodę państwa polsko-litewskiego i przyczyniło się do upadku I-szej Rzeczypospolitej. Dopuszczenie kandydatów spoza Polski zalegalizowało zagraniczne wpłaty na rzecz funduszy wyborczych. Miało to niewątpliwie demoralizujący wpływ na tych obywateli polskich, którzy pragnęli ubiegać się o urząd, lecz nie mieli dość środków finansowych na prowadzenie własnej kampanii wyborczej. Oczywiście, niektórzy z nich zgłaszali się o finansowe wsparcie dla ich akcji wyborczej do cudzoziemców i otrzymywali je, w zamian za popieranie interesów obcych państw. Warto przypomnieć w tym kontekście, że Amerykanie obronili się przed takimi szkodliwymi praktykami i nie popełnili tego błędu. Założyciele Stanów Zjednoczonych ograniczyli jednoznacznie dostęp do urzędu prezydenta jedynie dla obywateli urodzonych w Stanach Zjednoczonych. Stało się to być może dlatego, że niektórzy prawodawcy znali już doświadczenia polskie. W czasie, gdy oni ustanawiali amerykańską konstytucję, Polska była przedmiotem

zdradzieckiej agresji i rozbiorów ze strony otaczających ją monarchii absolutnych.

Rzeczpospolita dobrej woli...

równi z równymi, wolni z wolnymi

Przekształcenie przez unię lubelską związku polsko-litewskiego w formalną republikę znalazło odbicie w stopniowym *realizowaniu* podziału władzy na wykonawczą, ustawodawczą i *sądowniczą*.

Wyrażało to się w praktyce [m.in.](#) w takich hasłach jak „**Rzeczpospolita** dobrej woli - Wolni z wolnymi - Równi z równymi”. Wśród liczącej bez mała milion ludzi - wolnych obywateli nowej Rzeczpospolitej, panowała duma z posiadania polskiego obywatelstwa. Po przyłączeniu Litwy, w 1569 r. Rzeczpospolita zajmowała powierzchnię 815 000 km², zaś jej ludność liczyła ponad 7 i pół miliona.

Sejm był wybierany na dwuletnią kadencję. Przyjęto prawo znoszące wszystkie tytuły szlacheckie i zrównujące prawa całej szlachty, w tym dużej rzeszy obywateli-żołnierzy mieszkających w warownych wsiach zwanych „zaściankami”. Na całym olbrzymim terytorium Polski i Litwy, każdy polski szlachcic, bez względu na wielkość jego majątku, był uznawany za równego wojewodzie i miał prawo kandydować na króla w czasie powszechnych wyborów nacji szlacheckiej.

Wśród założycieli Rzeczypospolitej szlacheckiej był Jan Zamoyski (1542-1605), który piastował do roku 1578 urząd kanclerza oraz wielkiego hetmana koronnego. Był on jednym z najważniejszych i najbardziej utalentowanych przywódców politycznych polskiego Odrodzenia. W 1595 r. założył słynną Akademię Zamojską.

Polska stworzyła własną cywilizację, która w wielu aspektach była bardziej zaawansowana od cywilizacji średniowiecznej i wczesnej nowożytnej Europy. Polska stała się ważnym ośrodkiem rozwoju swobód obywatelskich i pionierem w zakresie form sprawowania reprezentatywnej władzy. Rzeczpospolita Polska była bardziej republikańska w swojej strukturze i duchu od monarchii konstytucyjnych takich jak Anglia, czy Szwecja. Stanowiła, według profesora Norman Davies'a, przeciwieństwo absolutnych monarchii panujących w Rosji, we Francji, w Austrii i Hiszpanii.

Tolerancja religijna

W okresie reformacji Polska okazała się „rajem dla heretyków”. Zasada, że nikt nie może być prześladowany ze względu na swoje przekonania religijne zawsze była uznawana w Polsce za podstawową swobodę i prawo obywatela. Zasada ta stała się prawem wraz z Konfederacją warszawską przyjętą przez Sejm w 1573 r. Prawo o tolerancji religijnej stanowiło istotny element polskiej kultury politycznej tego okresu. Prawo to było oparte na przekonaniu, że uczciwe porozumienie oraz wzajemne poszanowanie stanowią podstawę dla skutecznych działań politycznych. Sejm nadal był głównym forum dialogu politycznego w Rzeczypospolitej. Dialog ten obejmował również wymianę poglądów między katolikami i protestantami. W przeciwieństwie do Europy zachodniej, prawo polskie nie zezwalało właścicielom posiadłości ziemskich narzucać własnej religii ich poddanym. W tym właśnie duchu, dyplomacja polska wyjednała tak zwane *Postulata Polonica*, czyli koncesje na rzecz protestantów prześladowanych we Francji.

Nowa era Rzeczypospolitej i

Umowa Społeczna z 1573 r.

Wraz ze śmiercią króla Zygmunta II Augusta w 1572 r. wygasła dynastia Jagiellonów. Wybór w 1573 r. na króla i zwierzchnika władzy wykonawczej w Rzeczypospolitej Henryka Walezjusza, księcia Andegawenii (1551-1598), zapoczątkował nową erę. Król przysiągł dochować umowy społecznej, czyli *pacta conventa* oraz artykułów henrykowskich, gwarantujących przestrzegania i egzekwowania praw obywatelskich, jak też praw konstytucyjnych.

Była to pierwsza, formalnie zawarta, szeroko zakrojona umowa społeczna obowiązująca w Europie.

Warunki tej umowy społecznej były następujące: zwoływanie sesji parlamentu co dwa lata, utrzymywanie stałej komisji nadzorczej złożonej z szesnastu senatorów dla nadzoru władzy wykonawczej, wypowiedanie wojny wyłącznie za aprobatą senatu, nakładanie nowych podatków i zwoływanie pospolitego ruszenia w przypadku wojny, jedynie za zgodą izby poselskiej. Na wypadek gdyby król naruszył umowę społeczną przewidziano, że szlachta wypowie mu posłuszeństwo (artykuł *de non praestanda obedientia*). W innym fragmencie umowy społecznej, zwanej *pacta conventa*, znalazły się poszczególne uzgodnienia zawarte z każdym kolejnym królem-elektem. W przypadku Henryka Walezjusza był to „wieczny alians z Francją”, budowa polskiej floty wojennej na Bałtyku oraz spłata długów zaciągniętych przez poprzedniego króla.

Kiedy w 1574 r. Henryk Walezjusz odziedziczył tron francuski, udał się wówczas do Paryża, aby przejąć tam sukcesję po zmarłym królu Francji, Karolu IX. Henryk Walezjusz stał się Henrykiem III, królem Francji (1574-1589), ostatnim z dynastii Walezjuszy. Dynastyczne problemy obcych kandydatów były jednym z powodów, dla których Jan Zamoyski usiłował ograniczyć kandydatury w polskich wyborach tylko do ludzi urodzonych na terenie Rzeczypospolitej.

Elekcja, Skrzydlata Kawaleria i Piechota Wybraniecka

Wybory w 1575 r. były pierwsze tego rodzaju w Europie. Na głowę państwa wybrano króla Stefana Batorego (1522-1586), księcia Siedmiogrodu. Po ratyfikacji elekcji przez Sejm, w 1576 r. nastąpiło odnowienie praw i swobód obywatelskich oraz przywilejów Żydów, których elita wówczas odgrywała rolę bankierów tak w Polsce jak i w Turcji. Do zwycięstwa kontrreformacji w Polsce przyczyniła się akceptacja przez kler katolicki ograniczenia dochodów każdego duchownego *tylko* do jednego źródła.

Za regencji Stefana Batorego, ciężką średniowieczną jazdę uzbrojoną we włócznie zastąpiła husaria. Określenie husarz pochodzi z języka serbskiego, od słowa „gusar”, czyli gęsior, rozbójnik, korsarz, rycerz, etc. Serbowie wprowadzili krzywe szable za przykładem Turków, wówczas kiedy europejskie miecze i rapiery miały proste klingi, mniej skuteczne. Po klęsce w bitwie przeciwko Turkom na Kosowym Polu w 1389 roku serbscy husarze służyli jako wojsko zaciężne w polskiej armii.

W 1514 roku, w bitwie pod Orszą Polacy zaadoptowali lekkie zbroje z otwartymi szyszakami, skrzydła na wzór wschodni, jak również ozdoby z futer tygrysów, gepardów i wilków dla postrachu koni nieprzyjaciela. Polska broń tzw. *kopie* (wywodzące się z włóczni) były klejone i puste w środku dla ich lekkości. Kopie miały ponad 5 metrów długości, były więc wystarczająco długie, aby usuwać tzw. Pikinierów, broniących czworoboki muszkieterów, których piki były znacznie krótsze. Kopie były tak zaprojektowane, aby po wbiciu ostrza, drzewce łatwo było ułamać i odrzucić, żeby husarz miał wolną rękę do dalszej walki, do chwili podania mu następnej kopii przez czeladź. Broń w postaci kopii była reglamentowana z urzędu, aby móc utrzymać kontrolę nad ich jakością i długością.

Szable natomiast były prywatną własnością każdego z jeźdźców i były „przykładne” to znaczy dopasowane wagą i kształtem rękojeści do dłoni ich właściciela. Kształt siedemnastowiecznej polskiej szabli jest nadal używany w Europie i w Ameryce, nawet po drugiej wojny światowej.

Polacy opracowali niezwykle skuteczną taktykę kawaleryjską. Polscy husarzy prowadzili natarcie w pełnym galopie, poruszając się z prędkością około 40 kilometrów na godzinę. Po uderzeniu żelaznego grota kopii w cel, natychmiast odrzucali złamane drzewce kopii i kontynuowali natarcie używając szabli, koncerza, nadziaka albo bandoletów. Husaria zbliżała się do nieprzyjaciela rzutami w formie długiego łuku, z odstępami około dwu metrów między jeźdźcami, w luźnym szyku, aby zminimalizować skutki salw muszkietów. Następnie, tuż przed samym natarciem zwierala szyk, na komendę „kolano do kolana,” do czego trzeba było przyzwyczajać konie. Impet takiego uderzenia połączonej masy koni, jeźdźców i ich uzbrojenia był nie do odparcia, tak przez czworoboki piechoty jak i przez formacje kawaleryjskie. Husaria była wówczas główną polską siłą uderzeniową i odniosła wiele zwycięstw nad wojskami Szwedów, Moskali, Turków i Tatarów oraz innych.

W 1577 r. hetman Jan Zaborowski stłumił bunt gdański, miasto *zaś zmuszone zostało do zapłacenia grzywny* w wysokości 200 000 złotych. W tym samym roku Sejm powołał piechotę wybraniecką, złożoną z chłopów, po jednym na każde 20 łanów ziemi. Piechota wybraniecka szybko stała się sławna z powodu swojego patriotyzmu.

Niezależne Sądownictwo i

Podział Władzy

Sejm powołał do życia niezależny od władzy wykonawczej sąd apelacyjny najwyższej instancji - Trybunał Koronny. Wybierani w wolnych wyborach sędziowie orzekali w sposób ostateczny w sprawach cywilnych i kryminalnych, które były przedtem sądzone w sądach niższej instancji. Taki podział władzy sądowniczej istniał tylko w Polsce. **Odmienne praktyki stosowano w innych częściach Europy**, rządzonej przez monarchów absolutnych, gdzie król był najwyższym sędzią, a jego autorytet nie mógł być podważony. **Polski system sądownictwa stał się istotnym krokiem** na drodze do podziału władzy na ustawodawczą, wykonawczą i niezależną sądowniczą.

Podział władzy był wcześniej zastosowany w Polsce niż we Francji i w Stanach Zjednoczonych o około 200 lat.

Terytorialne oddziały Trybunału Koronnego zostały ustanowione przez Sejm w 1581 r. Początkowo, Trybunał Litewski odbywał kadencje w Nowogródku i w Mińsku, a następnie w Wilnie i w Grodnie. Oddzielny trybunał dla Prus został powołany w roku 1585. Znany był jako Najwyższy Trybunał Ziemski Prus Trybunał Koronny zbierał się również, aby rozpatrywać przypadki zdrady. Karą było pozbawienie praw obywatelskich i honorów, jak też skazywanie na banicję z Polski. Nowopowstały Uniwersytet jezuicki w Wilnie kształcił potrzebnych prawników.

Ostatnie Lata Złotego Wieku

Polska odparła napaść moskiewską na Inflanty i trzykrotnie dokonała inwazji Rosji, za każdym razem pod dowództwem króla Stefana Batorego. Iwan Groźny po stracie 300 000 żołnierzy na przestrzeni lat

1579-1581 zabiegał o pokój. W Jamie Zapolskim podpisano dziesięcioletni, korzystny dla Polski rozejm. Niestety, nigdy nie została wyjaśniona przyczyna nagłej śmierci króla Stefana Batorego w okresie, gdy przygotowywał wielką krucjatę przeciwko Turkom. Nadwornym lekarzem króla był wówczas Żyd, którego podejrzewano o otrucie króla. Stało się to w czasie, kiedy zarówno w Polsce, jak i w Turcji, rolę bankierów pełnili Żydzi. Śmierć króla Stefana Batorego zbiegła się z końcem złotego wieku Polski w polityce i na wojnie. Era, kiedy polska średnia szlachta zdominowała izbę poselską, najwyższą władzę w Polsce i dokonywała wiele ważnych osiągnięć kulturalnych, chyliła się ku końcowi.

Pod każdym względem Polska znacząco wyprzedzała Europę północną i wschodnią, jak też dorównywała Europie zachodniej, nie tylko w dziedzinie rozwoju gospodarczego i władzy politycznej, ale również w edukacji, w sztukach pięknych i w literaturze. Zachód poszerzył swoje horyzonty, odkrywając jednocześnie Amerykę i Polską Rzeczpospolitą Szlachecką. Uznawano Polskę jako kraj silny i o wysokiej kulturze, który przyczynił się do rozwoju nauki europejskiej dzięki wspaniałym odkryciom Kopernika. Polscy pisarze znaleźli się w grupie przodujących europejskich ideologów politycznych. Jana Kochanowskiego (1530-1584), największego poetę polskiego Odrodzenia, uznano równym Pierre'owi de Ronsard, który był ojcem francuskiej poezji lirycznej. Kochanowski uważany był też za równego najlepszym poetom okresu panowania Królowej Elżbiety w Anglii. Polska, miała największe terytorium wśród państw zachodniego chrześcijaństwa, postrzegana była jako kraj silny i o wysokiej kulturze, imponujący swym bogactwem i rozmiarem.

Nieszczęścia powodowane przez Trzecią Wolną Elekcję

Kolejna wolna elekcja przeprowadzona w Warszawie w 1587 r. przyniosła zwycięstwo królowi Zygmuntowi III Wazie (1566-1632), kandydatowi szwedzkiemu. Był on popierany przez kanclerza Jana Zamoyskiego, choć wpierw naciskał na wybór kandydata będącego rodowitym Polakiem. Następnie poparł siostrzeńca ostatniego króla Jagiellończyka, mając próżną nadzieję, że Unia ze Szwecją będzie dobrowolna i będzie polegała na współpracy i wspólnym siłom obronnym. Zamiast tego, Polska została wplątana w szwedzkie wojny sukcesyjne i ucierpiała grabieżczą inwazję ze strony szwedzkich oponentów polskiej gałęzi Wazów. Z powodu niedostępnego dla Polaków położenia Szwecji, wojska Szwedów mogły dokonywać w Polsce rozległych zniszczeń, nie narażając na podobną dewastację własnego kraju, który wówczas był bez porównania biedniejszy niż Rzeczpospolita.

W czasie elekcji, Kościół po cichu wspierał Habsburgów i skutecznie sprzeciwiał się planom Zamoyskiego, który dążył do wyeliminowania Habsburgów z przyszłych list kandydatów do tronu polskiego, na rzecz rodowitych Polaków, ewentualnie Słowian. Kanclerz Zamoyski przewidział, że niczym nieograniczony dostęp obcych kandydatów zalegalizuje obce kontrybucje pieniężne na rzecz kampanii wyborczych i przekształci wolne wybory w Polsce w mechanizm dywersji i korupcji Rzeczypospolitej Szlacheckiej. Przez poparcie Szweda walczącego o koronę szwedzką, niestety sam kanclerz stał się przyczyną tych samych problemów, przed którymi przestrzegał.

Nowe prawo majoratu

Nowe polskie prawo majoratu pozwalało na przekazywanie najstarszemu synowi całego majątku i nie ograniczało wielkości majątków ziemskich. W ten sposób zmieniono tradycyjne prawo

słowiańskie, która nakazywało równe dzielenie spadku pomiędzy wszystkie dzieci, co powodowało, że w większości majątki ziemskie były małej, względnie średniej wielkości. Szlachta będąca właścicielem tych majątków, była odpowiednikiem dzisiejszej „klasy średniej” w demokracji stanu szlacheckiego liczącego milion obywateli.

Podczas złotego wieku Polski, jakim był wiek XVI, ta właśnie „szlachecka klasa średnia”, o umiarkowanych poglądach, sprawowała kontrolę nad polską polityką. Panowało poczucie stabilizacji i bezpieczeństwa, które sprzyjało awansowi społecznemu. Wielką zmianę na korzyść magnatów stanowiło zatwierdzenie przez Sejm w 1589 r. statutu ordynacji zamojskiej, czyli prawa dziedziczenia majątku na zasadzie majoratu przez najstarszego syna.

Sejm zatwierdził to prawo pod pozorem konieczności zapobiegania podziałowi wielkich majątków, które odtąd miały być dziedziczone w całości przez najstarszego potomka męskiego. Ordynacja miała w rzeczywistości na celu utrzymanie potęgi ekonomicznej i wojskowej magnatów oraz ekspansję wielkich majątków magnackich, administrowanych i finansowanych przy pomocy Żydów, bankierów i arendarzy. Arenda była formą rocznej dzierżawy z góry płaconej, głównie na Ukrainie, gdzie arendarze wyzyskiwali i gnębili chłopów.

Magnaci, przy pomocy Żydów, wykupywali ziemię od szlachty i w ten sposób stopniowo zdobywali wystarczającą siłę, aby przekształcać republikę w oligarchię. Naprawa fortyfikacji, utrzymanie garnizonów wojskowych, zimowe zakwaterowanie wojsk i wystawienie określonej liczby regimentów w czasie wojny należały do usankcjonowanych nowym statutem obowiązków magnatów, którzy bardziej starali się o dobro własnych majątków niż o dobro Rzeczypospolitej.

Dynamicznemu rozwojowi latyfundiów towarzyszyła transformacja dawnych rycerzy posiadających ziemię - w arystokratów bogacących się na handlu zbożem i wódką, którą mieli prawo produkować. Tak więc nowe prawo majoratu niszczyło stabilizujące skutki dawnych praw

dziedziczenia, zgodnie z którymi, dobra rodzinne były dzielone po równo pomiędzy wszystkich synów i córki. Nowe prawo nie zawierało zabezpieczeń przeciwko szkodom wyrządzanym procesowi demokratycznemu w Polsce przez machinacje polityczne wielkich posiadaczy ziemskich, którzy zatrudniali w latyfundiach szlachtę, która utraciła ziemię, ale nadal miała pełne prawa obywatelskie i polityczne. Niektóre latyfundia w Rzeczypospolitej stanowiły obszar większy niż cała W. Brytania, Belgia, Holandia lub Irlandia

Mimo tego, że Sejm zabronił w 1510 r. zapisywania w ostatniej woli lub testamencie ziemi Kościołowi, aby w ten sposób ograniczyć polityczną i gospodarczą potęgę kleru, to nie uchwalono podobnego, prawa, które ograniczałoby wielkość majątków magnaterii, które rosły do rozmiarów latyfundiów i były podobnie szkodliwe dla ustroju republikańskiego Rzeczypospolitej, jak były szkodliwe wcześniejsze latyfundia w republice rzymskiej.

Polityczne zagrożenia dla polskiego procesu demokratyzacji, jakie niosły ze sobą wielkie latyfundia, poważnie wzrosły wraz z uchwaleniem statutów ordynacji. Nowe prawo przyczyniło się do tego, że wiek XVII stał się „złotym wiekiem” magnaterii.

Demokracja mas szlacheckich

Mimo tych zmian demokracja mas szlacheckich była nadal stosowana. Posłowie powracający z Wielkiego Sejmu byli zobowiązani do uczestniczenia w sesjach „sprawozdawczych” lokalnych sejmików, aby zdać sprawę z dokonań parlamentu narodowego i sytuacji polityki

zagranicznej Polski. Posiedzenia te, były bacznie śledzone przez publiczność i uczniów szkół, którzy byli przyprowadzani przez nauczycieli, żeby zapoznać młodzież z procesem demokratycznym i dowiedzieć się nowin ze świata. Zebrania sejmowe służyły do kształtowania opinii w sprawach bieżących istotnych dla każdego okręgu. W Polsce istniejący proces demokratyzacji oparty na procesie ustawodawczym był wyjątkowy w ówczesnej Europie.

Unia pomiędzy Kościołem prawosławnym i katolickim

W rezultacie synodu w Brześciu (1595-1956) ogłoszono unię pomiędzy Kościołem rzymsko-katolickim a Kościołem prawosławnym. Prawosławni unicy, mimo że nadal przestrzegali wschodniego obrządku i swojej dyscypliny kościelnej uznali zwierzchnictwo papieskie. Powstanie Kościoła unickiego było próbą usunięcia schizmy i wprowadzenia równych praw dla ludności prawosławnej w Rzeczypospolitej. Niestety doprowadziło to do ostrych sporów zwolenników Unii z „dyzunitami.” Aspektem pozytywnym natomiast był fakt, że Unia w większym stopniu przywiązała ludność ukraińską do cywilizacji zachodniej i do polskiej tradycji politycznej, opartej na sprzeciwie wobec wszelkich form autokracji. Unia była również załącznikiem ukraińskiego nacjonalizmu, który rozwijał się pod wpływem unickiego kleru, zwłaszcza w Galicji pod zaborem Austrii po 1762 roku.

Ciągły i zaciekły sprzeciw przeciwko Unii oraz potępienie ze strony Patriarchatu moskiewskiego (utworzonego w 1586 r.) szybko przerodziły się w krwawe akty przemocy. Czystki etniczne, jakie miały miejsce na Ukrainie zakończyły się w 1648 r. mordem około 100 000 katolików i żydów.

Wówczas, według historii żydowskiej, dobiegła końca „złota dekada” eksploatacji Ukrainy przez Żydów. Wśród bankierów żydowskich zaczęło się szerzyć przekonanie, że Żydom grozi wypędzenie z Polski, podobnie jak wcześniej byli oni wypędzani z Anglii, Francji i Hiszpanii. Bankierzy żydowscy zaczęli przenosić kapitały z Polski do Brandenburgii i w ten sposób pomogli finansować stworzenie Królestwa Pruskiego ze stolicą w Berlinie w 1701 roku.

Z czasem masakry i pogromy powtarzały się w takiej samej skali w latach 1768 - 1772 podczas Koliszczyzny – buntu hajdamaków, a potem znacznie później, w roku 1942 na Wołyniu. Podczas okupacji hitlerowskiej, ukraińscy unici, faszysti sprzymierzeni z nazistami, wymordowali około 120 000 bezbronnych polskich cywilów i 20 000 Ukraińców, którzy byli tej eksterminacji przeciwni.

Wydarzenia polityczne i wojskowe

W roku 1596, po przeniesieniu przez króla Zygmunta III Wazy stolicy Polski z Krakowa do Warszawy, Sejm zreformował skarb państwa i powołał oddzielny skarb koronny w celu utrzymania dworu królewskiego w Warszawie.

Zagrożenia wojenne wzrastały. Zmagania o sukcesję Wazów doprowadziły do inwazji Inflant w 1600 r. przez Szwedów. Polacy zajęli Wołoszczyznę, żeby wzmocnić południową granicę i ustanowić tam polskie lenno, uprzedzając w tym Turków. Sejm uchwalił w 1601 r. podatki na wojnę ze Szwecją. Polacy odnieśli zwycięstwa nad Szwedami w bitwach pod Kockenhausen, a następnie pod Białym Kamieniem w 1604 r.

Ambasador Persji, Nabikulibek odwiedził Polskę i Austrię w 1604 roku w celu nawiązania przymierza przeciwko Turcji. Jego podobizna jest na tak zwanej „Rolce Sztokholmskiej,” arcydziele namalowanym z precyzją, które jest prawdziwą skarbnicą wiadomości podanych w formie fryzu długości ponad 15m. wysokości 27 cm., malowanym gwaszem na papierze, wyobrażającym uroczysty wjazd króla Zygmunta III i Księżniczki Konstancji do Krakowa 4 grudnia, 1604 roku z okazji ich zaślubin. Obraz ten miał znaczenie dokumentalne, dyplomatyczne i polityczne. (Obraz ten zrabowany przez Szwedów, zwrócił Polsce premier Olof Palme. Obecnie na Zamku Królewskim w Warszawie, po konserwacji podzielono „Rolkę Sztokholmską” na kilkadziesiąt plansz, co wielu historyków sztuki uważało za barbarzyństwo.)

Dnia 27 września, 1605 roku, następne polskie zwycięstwo w bitwie o Rygę, pod Kircholmem doprowadziło do całkowitego odzyskania Inflant. Siły szwedzkie 11,000 żołnierzy, pikinierów i muszkieterów, wspomaganych artylerią były zaskoczone atakiem około 4.000 wojsk polskich pod dowództwem hetmana Karola Chodkiewicza, który miał 1000 piechurów i około 3000 jazdy w chorągwiach husarskich oraz 300 rajtarów kurlandzkich. Pod atakiem husarii wojska szwedzkie wpadły w panikę, w której poległa przeszło połowa ich żołnierzy. Szczegółowy opis bitwy pod Kircholmem namalował malarz flamandzki, Peter Snayers. Polskie siły zbrojne następnie zajęły miasto Parnawa, natomiast polskie okręty wojenne zniszczyły eskadrę marynarki szwedzkiej w porcie bałtyckim Salis.

Dowódcą lekkiej jazdy pod Kircholmem był pułkownik Aleksander Józef Lisowski, późniejszy twórca i organizator formacji nazywanej od jego nazwiska lisowczykami, która to formacja miała od 2000 do 20.000 kawalerzystów uzbrojonych w szable, rohatyny oraz łuki lub broń palną. Odznaczeni się oni nadzwyczajną ruchliwością i sprawnością bojową, byli sławni w całej Europie. Niestety lisowczycy, mimo ich bohaterskiego udziału w walkach w obronie Rzeczypospolitej, byli oddawani w służbę obcych państw przez króla Zygmunta III.

Zdemoralizowali się i stali się postrachem ludności z powodu okrucieństw i rabunku nie tylko w kampaniach zagranicznych, ale i w Polsce. Służyli bez żołdu w zamian za łupy na wrogu i ludności okolicznej, tak, że w Polsce Sejm pozbawił ich szlachectwa i skazał na wygnanie z kraju. Wkrótce przestała istnieć ich formacja. W 1655 r. Rembrandt namalował portret oficera polskiej lekkiej jazdy, ubranego i uzbrojonego podobnie do lisowczyków. Obraz ten jest w Muzeum Ficka w Nowym Jorku.

Spory o Reformy

W 1610 r. Sejm uchwalił amnestię dla tych, którzy dokonali powstania, aby zaprotestować przeciwko naruszaniu umowy społecznej, a także brakowi reform. Przywódcą buntu był wojewoda krakowski, Mikołaj Zebrzydowski. Projekty nowych reform obejmowały zwiększenie liczebności wojska i jego reorganizację oraz ostateczne odrzucenie zasady jednomyślności w Sejmie na korzyść większości. Projekty te zawierały też ogólne potwierdzenie praw i swobód obywatelskich, jak też nienaruszalność zasady wolnej powszechnej elekcji króla, w której to elekcji miał prawo kandydować każdy szlachcic spośród milionowej rzeszy szlachty polskiej.

Było rzeczą oczywistą, że zasada jednomyślności powodowała opóźnienia i odroczenia wniosków, które nie uzyskały jednomyślnego poparcia ze strony wszystkich posłów. Mimo zasady jednomyślności, żaden poseł nie odważył się zawetować jednoosobowo, jakiegokolwiek decyzji Sejmu Walnego. Działanie takie uznano by za nieodpowiedzialne i zakrawające na zdradę.

Istniała procedura, która anulowała wniosek w przypadku, gdy jego inicjator nie był obecny podczas wynikającej z tego wniosku debaty. Dlatego sama nieobecność posła wprowadzającego wniosek poddany pod debatę spowodowałaby, że taki wniosek zostałby uznany za nieważny i niebyły. Oponenci reform obawiali się, że reformy

wzmocnią władzę królewską, co mogłoby doprowadzić do absolutyzmu w Polsce, tak jak to się działo wówczas w innych państwach europejskich.

Nieudana pierwsza i druga polska okupacja Kremla

Okupacja Kremla przez wojska polskie - pierwsza i druga, skończyły się tragicznie zarówno dla Polaków i Rosjan. Stracono bowiem możliwość stworzenia zjednoczonych sił słowiańskich we wspólnej tradycji wieców opisywanych na wstępie niniejszej książki. Bojarzy rosyjscy chcieli takich uprawnień jakie miała szlachta polska, ale byli wierni prawosławiu.

Za każdym razem król narodowości szwedzkiej, Zygmunt Waza, wybrany szefem władzy wykonawczej w Rzeczypospolitej w Warszawie, utrudniał zamiast pomagać doprowadzić do pogodzenia się i stworzenia wielkiego przymierza Polaków z Rosjanami. Polityczne porozumienie zostało zaprzepaszczone, a rządy w stylu Imperium Mongolskiego zostały utrwalone w Rosji przez samych Moskali.

W latach 1604-1606 polscy magnaci uwikłali się w sukcesję rosyjską. Dokonano wówczas pierwszej, krótkiej okupacji Kremla w Moskwie przez 3500 żołnierzy armii prywatnych należących do polskich magnatów. A działo się to w czasie rządów cara Dymitra od 21 lipca 1605 r. do jego śmierci 17 maja 1606 r.. Dymitry Samozwaniec był rozpoznany jako najmłodszy syn Iwana Groźnego przez jego wdowę Marię Nagaya, po śmierci cara Borysa Godunowa. W dniu 13 kwietnia 1605 r. Dymitry wkroczył triumfalnie do Moskwy i już 21 czerwca został ukoronowany carem przez patriarchę Ignatiusa. Car Dymitry ogłosił reformy i przymierze z Rzeczpospolitą oraz z ówczesnym Państwem Kościelnym. Planował wojnę przeciwko Turcji i nakazał masową produkcję broni palnej. Car Dymitry nazywał się „Cesarzem Rosji.” W dniu 8 maja 1606 r. z polską strażą przyboczną, car Dymitry wziął ślub z Marianną Mniszech, która jednak nie przeszła na prawosławie, co stało się powodem ataku i zabójstwa cara Dymitra 17 maja, 1606 r. Ciało jego zostało spalone i nabite w armatę, z której zostało wystrzelone w kierunku Polski. Wraz z zabójstwem Dymitra Samozwańca interwencja magnatów

polских poniosła klęskę i spowodowała proklamowanie Wasyla Szujskiego carem Rosji.

Druga okupacja Kremla przez Polaków (1610-1612) nastąpiła po polskim zwycięstwie pod Kłuszynem, pod Moskwą. Przeciwno wielkiej armii jazdy bojarskiej (pod komendą Pontusa de la Gardle i Ewerharda Horna) i strzelców rosyjskich oraz 50.000 korpusowi wojska najemnego, głównie piechoty i rajtarów, (wśród nich byli Szwedzi, Szkoci, Anglicy, Niemcy, Francuzi, Falamandzi (...?) oraz Hiszpanie) -. dowodził Hetman Żółkiewski. Dysponował on tylko czterema armatami, siłą 6500 jazdy, w tym 5550 huzarów i kozaków oraz ilością tylko 200 żołnierzy piechoty. Husarzami dowodził Mikołaj Struś -jako główną siłą uderzeniową. Na bokach były jednocześnie chorągwie husarskie i pancerne. Bok lewego skrzydła stanowiła piechota z armatami. Hetman wygrał bitwę za pomocą ponawianych ośmiu do dziesięciu ataków husarii, której czeladź podawała za każdym razem nowe kopie i tym zmusił nieprzyjaciela do odwrotu. Obraz bitwy pod Kłuszynem pędzla Szymona Boguszewicza obecnie znajduje się w klasztorze Kapucynów w Olesku. Trzeba podkreślić, że polscy dowódcy wykazali się taktycznym geniuszem, odnosząc zwycięstwo przy użyciu stosunkowo niewielkich sił. Jednak finansowanie armii było niedostateczne ze względu na obawy posłów, że duża liczebność armii stałej może dać królowi możliwość sięgnięcia po władzę absolutną.

Przy poparciu hetmana Stanisława Żółkiewskiego carem Rosji obwołano w 1610 r. polskiego królewicza Władysława, wbrew sprzeciwowi jego ojca, króla Zygmunta III, który chciał korony rosyjskiej dla samego siebie i który zamierzał nawrócić Rosję na religię rzymsko-katolicką. W wyniku braku dostaw i poparcia ze strony rządu w Warszawie, polski garnizon, który okupował przez dwa lata Kreml musiał w końcu skapitulować.

Polski Sejm zareagował na fatalne skutki polityki Zygmunta III Wazy w Moskwie i ponownie sprecyzował w 1611 r. warunki uzasadniające wypowiedzenie królowi posłuszeństwa. Zakazał też mieszczanom zakupu majątków ziemskich. W 1613 r. Sejm powołał Trybunał Skarbowy Koronny. W tym samym roku wojska polskie zdobyły po oblężeniu Smoleńsk. Sejm zezwolił na zawarcie porozumienia z Kozakami i ratyfikował rozejm z Rosją. Ludność Rzeczypospolitej wynosiła wówczas jedenaście milionów czyli dwukrotnie więcej niż ludność ówczesnej Anglii. Zajmujące 1 060 000 kilometrów kwadratowych terytorium

Rzeczypospolitej Szlacheckiej obejmowało lenna Inflant i Prus. Traktat pokojowy z Rosją potwierdził nowe granice w 1634 r.

Nowe Rosyjskie święto na miejsce dnia Rewolucji Październikowej.

Po upadku Związku Sowieckiego obchodzone święto Rewolucji Październikowej z 1917 roku zostało zastąpione obchodami w dniu 7-go Listopada na pamiątkę uwolnienia Moskwy od polsko-litewskiej okupacji z 1612 roku, czyli ok. czterysta lat wcześniej. Aktualnie nowe i najważniejsze święto w Rosji stało się Dniem Jedności Narodowej. Jest ono powrotem do tradycji rządów silnej ręki potrzebnych do rządzenia Rosyjską Federacją, której ludność mówi ponad 150 językami. Dzieje się to w czasie wzmagającego się terroryzmu muzułmanów, których w samej Moskwie mieszka około dwu i pół miliona.

Przykładem narastających problemów Federacji Rosyjskiej jest dramatyczne zdarzenie z 30 marca, 2010 r. Wówczas w metrze moskiewskim zginęły - 28 letnia nauczycielka Czeczenka, nazwiskiem Maryam Szarilowa i 17 letnia wdowa po zabitym bojowniku islamskim. Obydwie pochodziły z Dagestanu. Według doniesień prasowych spowodowały one w godzinie najwyższego wyżu komunikacyjnego śmierć 40 pasażerów i zranienia 121 osób. Fakt udziału tych kobiet w narastającym ruchu oporu zaprzecza oficjalnej wersji Dnia Jedności i raczej wskazuje na utrwalanie nie-demokratycznego systemu rządów Rosyjskiej Federacji

Recenzja książki

David'a W. Anthony'ego, opublikowana przez Princeton University Press pod tytułem „Koń, Koło i Język: Jak Jeźdźcy w Epoce Brązu Pochodzący z Euroazjatyckich Stepów Ukształtowali Współczesny Świat.”

Iwo Cyprian Pogonowski

Według ustaleń etnografów i historyków nie było wędrówek naszych słowiańskich przodków zanim osiedlili się oni na stałe nad Wisłą. Posługiwali się oni językiem należącym do rodziny języków indo-europejskich. Lingwiści twierdzą, że język proto-indo-europejski był używany już 5.500 lat temu. Istnieje też pogląd, że *Balto-Słowianie* żyli nad Bałtykiem od blisko 4.000 lat. Około 3.500 lat temu język Bałto-Słowian oddzielił się od języka Arian, a 500 lat później język Bałtów oddzielił się od języka Słowian, po czym przez następne 1,500 lat języki Słowian rozwijały się równolegle z pokrewnymi im językami takimi jak grecki, łacina, perski, kurdyjski, celtycki, germański etc. Rozwój języka polskiego trwał przez następne 1.500 lat. Natomiast nazwa Słowian jest zapisana w historii dopiero w pierwszym millenium ery chrześcijańskiej.

Obecnie stanęliśmy u progu wielkich osiągnięć w dziedzinie genetyki na podstawie datowania próbek DNA pobranych z kości ludzkich zmarłych w odległej przeszłości. Jak wiemy najbliższe i najbardziej intymne powiązania genetyczne między ludźmi z pokolenia na pokolenie są łatwo zrozumiałe, natomiast trudniejsze do zrozumienia są powiązania językowe. Na ten temat ważna jest książka archeologa angielskiego, David'a W. Anthony'ego, opublikowana przez Princeton University Press pod tytułem ***„Koń, Koło i Język: Jak Jeźdźcy w Epoce Brązu z Pochodzący Euroazjatyckich Stepów Ukształtowali Współczesny Świat”***

Autor ten udowadnia za pomocą bardzo gruntownych ustaleń DNA, że język proto-indo-europejski pochodzi ze stepów Ukrainy i Rosji oraz wymienia kluczowe wydarzenia do zaistnienia wystarczających sił Indo-Europejczyków dla dokonania podbojów w Europie i w Azji. Obecnie około trzech miliardów ludzi mówi językami pochodzącymi od języka proto-indo-europejskiego.

Około 4.800 lat temu koń został oswojony na stepach Eurazji i prawdopodobnie na początku był hodowany na mięso i dopiero po kilku wiekach koń został osiodłany, a następnie zaprzężony do wozu na kołach. Ślady wędzidła na zębach kielzanych koni umożliwiają określenie postępu w używaniu konia pod siodłem. Autor uważa, że koń i związany z koniem wynalazek koła miały kluczowe znaczenie w rozpowszechnianiu języka indo-europejskiego.

Brak umiejętności pisania był przyczyną, że trzeba było bazować na deklamacji poematów w celu przekazywania informacji. Dzięki temu język proto-indo-europejski rozwijał się i pomagał w tworzeniu elit społecznych oraz upowszechniał się jako „język awansu społecznego”. Był on najbardziej rozpowszechniony ze wszystkich języków na świecie. *Autor książki zatytułowanej „Koń, Koło i Język: Jak Jeźdźcy w Epoce Brązu Pochodzący z Euroazjatyckich Stepów Ukształtowali Współczesny Świat,”* przytacza prace lingwistów, archeologów i innych badaczy naukowych i podaje czytelnikom szczegóły skomplikowanego rozwoju najbardziej rozpowszechnionej rodziny języków na świecie.

Przy przygotowywaniu uniwersalnego słownika polsko-angielskiego, który jest zamieszczony na mojej stronie internetowej, natknąłem się na starosłowiańskie pochodzenie angielskiego słowa „pogoda,” czyli „weather,” które tak jak też słowo niemieckie „Wetter” pochodzi od słowiańskiego słowa „wetru,” które z kolei jest wczesną formą słowa „wiatr.” Jest to logiczne, ponieważ wiatr powoduje zmiany pogody. Słowo „pięść” pochodzi od liczby „pięć” i jego końcówka w staro-słowiańskiej formie „st” została przekazana do angielskiego słowa „fist” i do niemieckiego „faust.”

Ciekawym i wyjątkowym zjawiskiem wśród nowoczesnych języków słowiańskich jest to, że jedynie w języku polskim zachowały się starosłowiańskie samogłoski nosowe, czyli, „nosówki:” „ą” i „ę,” które były zanotowane jako dźwięki słowiańskie już w dziewiątym wieku przez *świętych* Cyryla i Metodego w Salonkach. Staro-

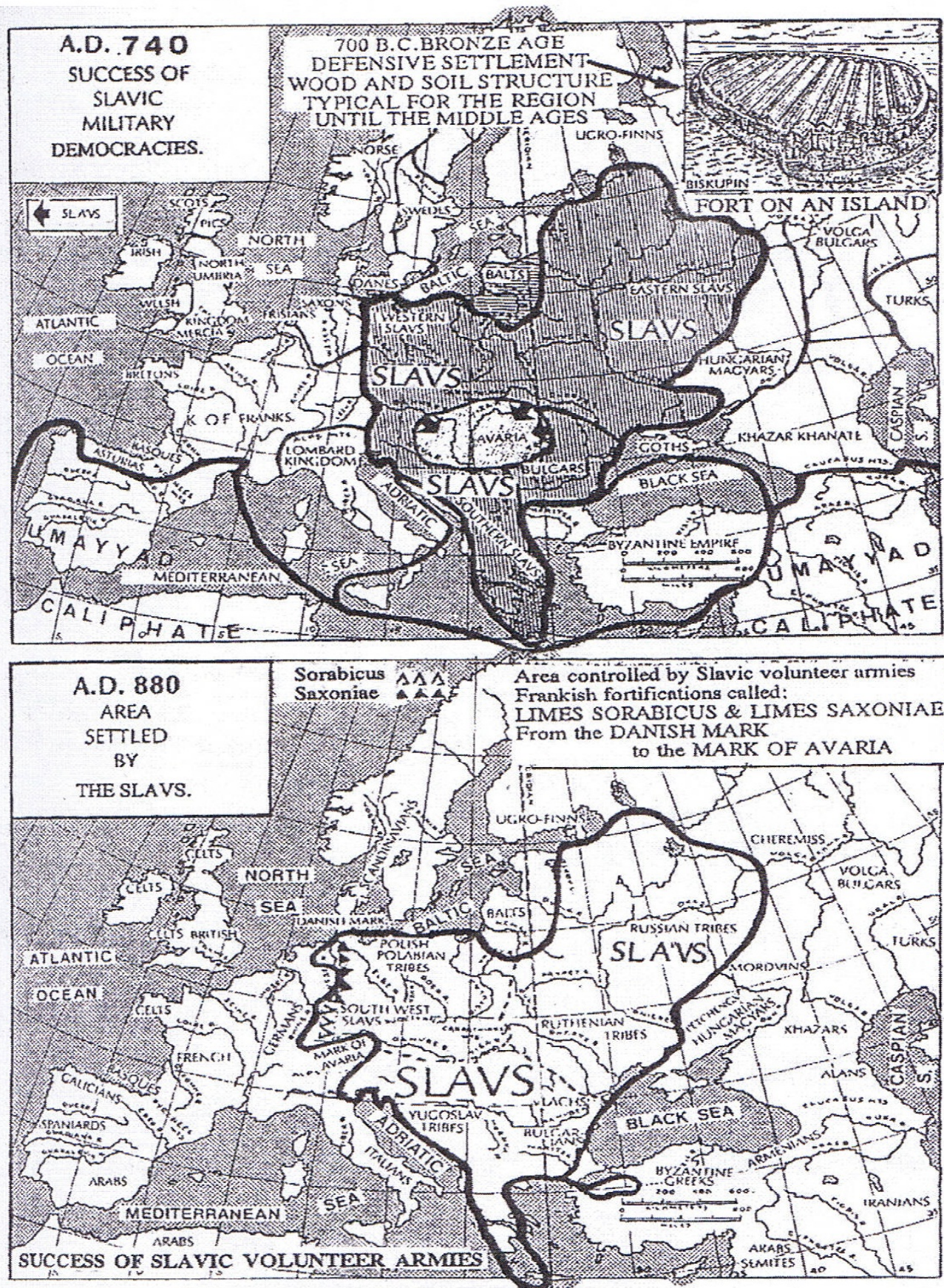
słowiańskie samogłoski nosowe nie zachowały się w żadnym innym języku słowiańskim po wędrówkach ludów i po ekspansji Słowian na Bałkany i na wschód. Fakt ten jest uważany za bardzo istotny argument, że Polacy nadal mieszkają na tych samych terenach, gdzie język ich rozwijał się i dzięki temu nie stracili tych samogłosek.

Ciekawa jest też polska terminologia związana z budownictwem. Na przykład słowo *ściana* sugeruje ciętą pionowo warstwę ziemi w ziemiance stepowej. Słowo *podłoga* opisuje podkładanie powierzchni wewnątrz jako podłogi, a słowo *powala* - powalanie u szczytu ziemianki powierzchni służącej jako dach. Natomiast schody w dół do ziemianki określają obecnie wszystkie schody w klatce schodowej, wszystko jedno, czy idzie się nimi w górę czy w dół. Jeśli sobie wyobrazić istnienie wody zaskórnej pod podłogą ziemianki, to w takim razie logiczne jest „łazenie” w dół pod podłogę, żeby dostać się do wody. Być może stąd słowo „łazienka” wywodzi się z czasów, kiedy nasi przodkowie zamieszkiwali ziemianki.

Omawiana przeze mnie książka archeologa angielskiego, David’a W. Anthony’ego, opublikowana przez Princeton University Press pod tytułem „Koń, Koło i Język” opiera się na rewelacyjnych informacjach otrzymywanych dzięki postępowi w określaniu i datowaniu DNA.

MAPY I ILUSTRACJE

SŁOWIANIE I AWARZY – EUROPA	- A.D. 740.....	FIG. 1
SŁOWIANIE I MARCHIA AWARSKA	- A.D. 880.....	FIG.
1PRZYSZŁA BAWARIA I FORTYFIKACJE: LIMES SORABICUS & LIMES SAXONIAE		
PROTOTYP O.ONZ.ONZ.	- A.D. 1463.....	FIG. 2
MAPA EUROPY	- A.D. 1464.....	FIG. 3
MIKOŁAJ KOPERNIK, ASTRONOM.....	A.D. 1475-1543.....	FIG. 4 A & B
INOWATOR W MEDYCYNIE I W POLITYCE MONETARNEJ		
POLSKI RAKIETY WOJSKOWE	- A.D. 1650.....	FIG. 5
GRUNWALD – TANNENBERG	- A.D. 1410.....	FIG. 6
NAJWIĘKSZA BITWA ŚREDNIOWIECZA		
HOŁD PRUSKI	- A.D. 1525.....	FIG. 7
ALBRECHT VON HOHENZOLLERN		
UNIA LUBLELSKA	- A.D. 1569.....	FIG. 8
8POLSKA I LITWA JEDNYM .PAŃSTWEM		
KRÓL BATORY POD POSKOWEM	- A.D. 1582.....	FIG. 9
HOŁD CARA SZUJSKIEGO		
KRÓL JAN III POD WIEDNIEM	A.D. 1683.....	FIG. 10
ODKRYCIE I POPRAWNY OPIS TLENU..	A.D.1604.....	FIG. 11
PRZEZ MICHAŁA OSTAJĘ SĘDZIWOJA		
PO RAZ PIERSZY W HISTORII.		

Słowianie kontrolują tereny od Morza Północnego do miasta Radymno na wyspie krecie: pokonują Awarów z Azji, Marchia Bawarska → **Bawaria**

Slavs control terrains from the North Sea to the town of Radymno on Crete Island and defeat Avars from Asia, who form Mark of Avaria later Bavaria

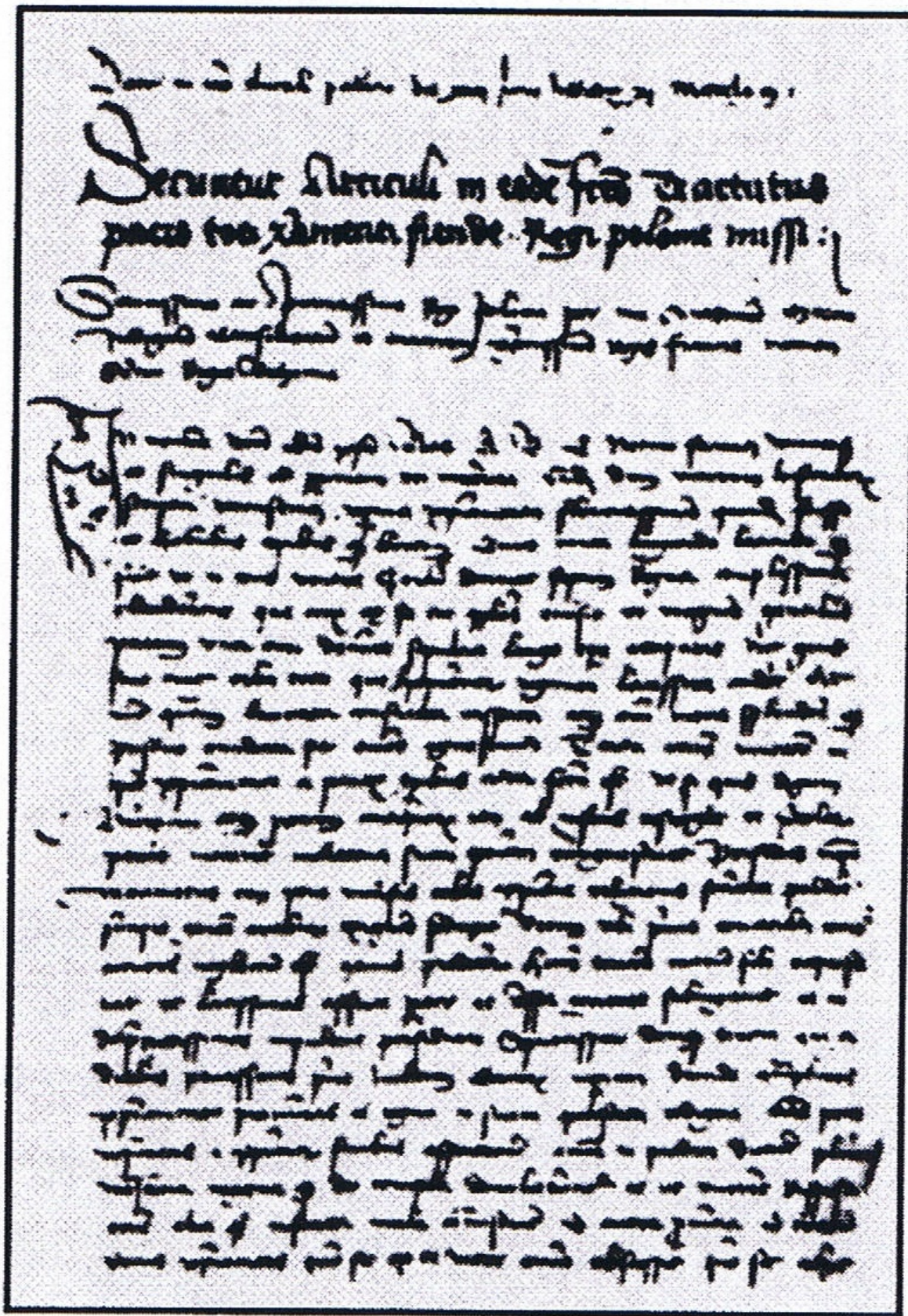

FIG. 2

Metryka Koronna 1463; Projekt Związku
Władców podobny do Organizacji Narodów
Zjednoczonych założonej 500 lat później

Official State Records of the Kingdom of Poland of
1463: Project for the Organization of States similar
to the United Nations

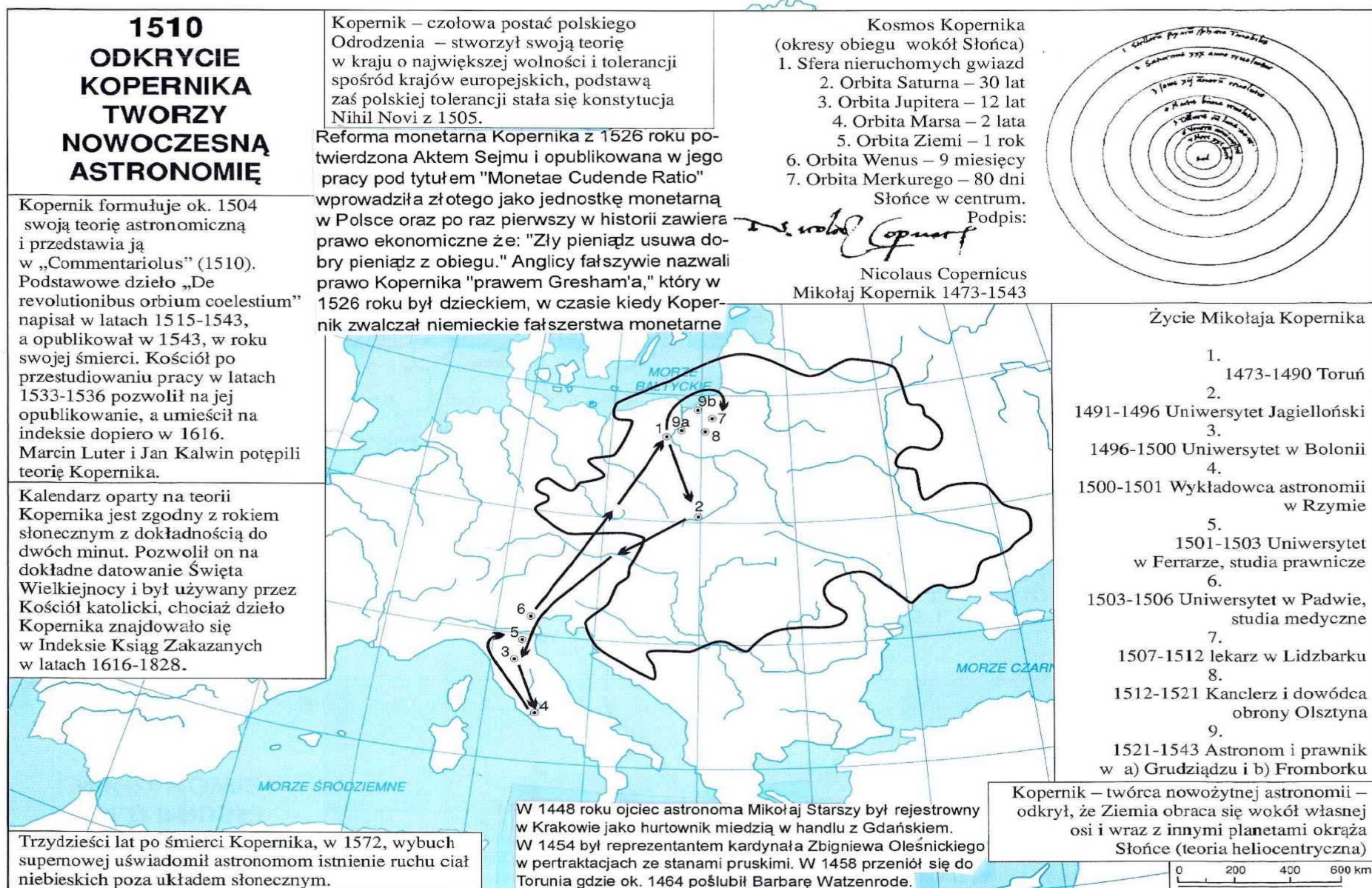

Fig. 4A POLISH MAP

Mikołaj Kopernik (1473-1534)

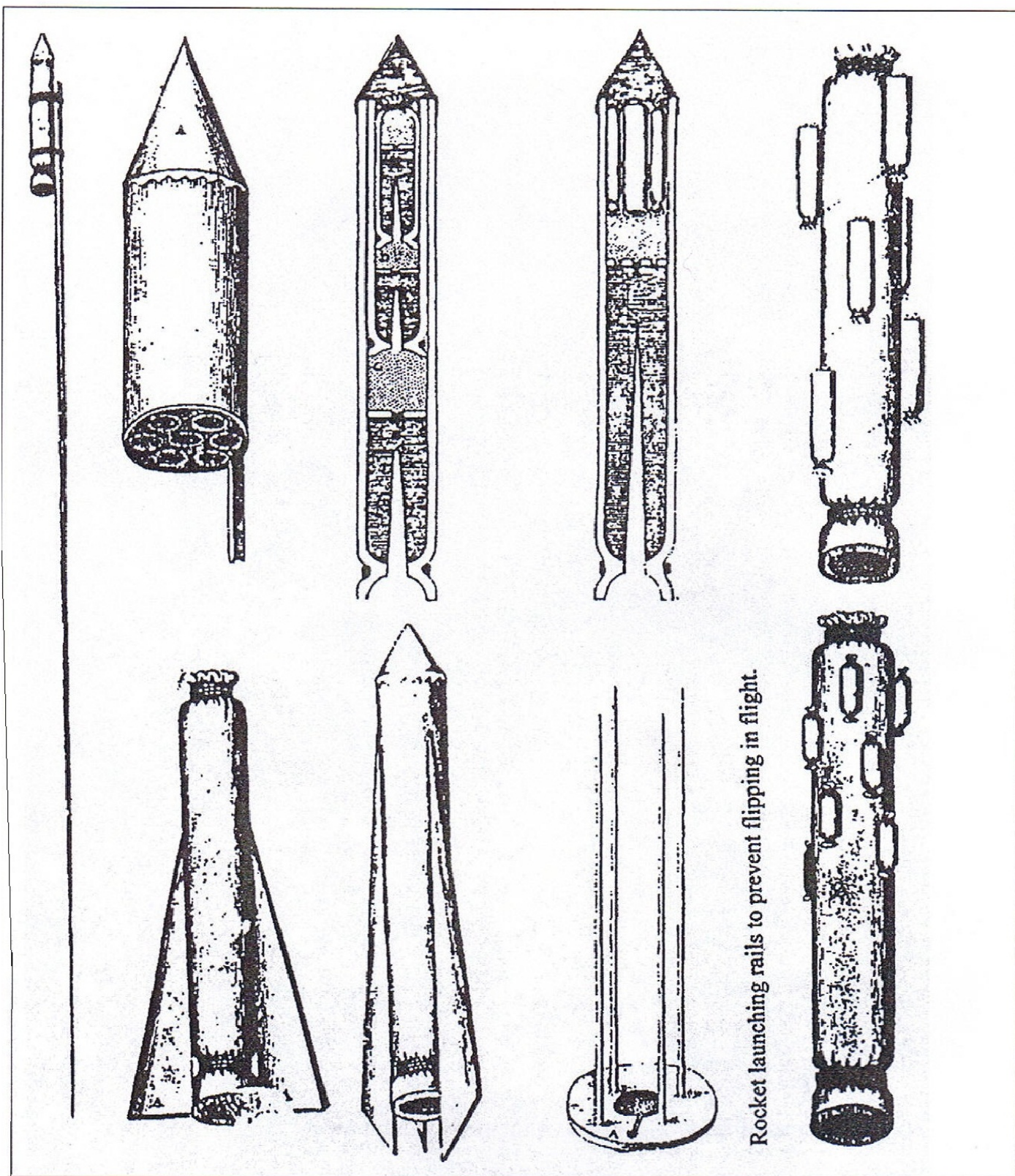

FIG. 5

General artylerii Kazimierz Ostoja-Siemienowicz (1600-1651), autor podstawowego dzieła pod tytułem: *Artis Magnae Afrillariae* w 1650 r po raz pierwszy w historii opisał wielostopniowe i wielogłowicowe rakiety. Była to praca podstawowa w Europie przez 200 lat.

Artillery general Kazimierz Ostoja Semienowicz (1600-1651), author of the standard text in Europe for next 200 years, published in 1650 A.D. the handbook on rocketry for the first time in history with launching guides, fins, multiple stages with multiple warheads.

Fig. 6

Wielka bitwa pod Grunwaldem 1410

- Największa bitwa średniowiecza -

Król Polski Władysław II Jagiełło (1350-1434) pokonał Zakon Krzyżacki w wielkiej wojnie (1409-1411) oraz w roku 1413 zawarł Unię w Horodle jako unię personalną między Polską i Litwą jako osobnymi państwami. Nowy administracyjny i obronny model został wprowadzony w centralnej i wschodniej Europie. Europejska równowaga sił uległa zmianie na korzyść Polski.

The Decisive Battle of Grunwald 1410

- By far the largest medieval battle –

King of Poland Władysław II Jagiełło (1350-1434) won the Great War against the Teutonic Order (1409- 1411) and in 1413 concluded The Union Act of Horodło. It was a personal of Poland and Lithuania in which the two were to remain separate states. New administrative and defensive organizational models were initiated in central and eastern Europe. The European balance of power changed in favor of Poland as a result of the union.

Fig. 7

Hold Pruski, Kraków 1525

Albrecht von Hohenzollern, były Wielki Mistrz zakonu Krzyżackiego i niedawny konwertyta luterński, złożył na kolanach hołd lenny królowi Polski w 1525 r. Był to pierwszy akt w Europie hołdu protestanta-wasala przed królem katolickim w czasie wojen religijnych. Prusy stały się na 116 lat polskim lennem. Protoplasci cesarzy niemieckich składali Polsce hołd i przysięgali wierność królowi polskiemu.

Prussian Homage to Poland 1525

In 1525 started one hundred and sixteen years long series of homage's to Poland (1525-1641) paid out of the Polish fief of Prussia by the Hohenzollerns, who delivered their payment kneeling before the Polish throne (among the homage payers were ancestors of the future emperors of Germany in 1871-1918). Thus, Albrecht von Hohenzollern (1490-1568) paid the first act of homage to Poland in the market of Kraków.

Fig. 8

Unia Lubelska 1569 (Jan Matejko)

- Polska Litwa Jednym Państwem –
- Pierwsza Rzeczpospolita Polska -

**Akt Unii zawarty przez Sejm w Lublinie - Sejm
władzą najwyższą w państwie Polski i Litwy.**

**The First Republic of Poland - The Union of
Poland and Lithuania 1569 (by Jan Matejko) .
The Sejm Supreme Power in Poland-Lithuania
The Voluntary Union Act concluded in 1569
by the Sejm of Lublin**

Król Polski Stefan Batory pod Pskowem, 1582
Oblężenie Pskowa – decydujący element III wyprawy
inflanckiej Stefana Batorego. Car rosyjski Iwan IV Groźny
został zmuszony do oddania Polsce Inflant na Łotwie.

Fig. 9

King of Poland, Stefan Batory at Pskov in 1582:
Siege of Pskov – decisive moment of the third campaign of
the war for Inflanty. Tsar Iwan The Terrible had to
surrender Inflanty in Latvia to Poland. (Jan Matejko)

Fig. 10

**Bitwa pod Wiedniem, 1683-Juliusz Kossak;
Król Polski Jan III Sobieski, dowódca naczelny wojsk
polskich, niemieckich i austriackich pokonał w decydującej
bitwie wojska tureckie atakiem husarii. Tym samym zapo-
biegł narzuceniu Europie władzy i religii muzułmańskiej.**

**The Crucial Battle of Vienna, 1683 – Julius Kossak
King of Poland, Jan III Sobieski, commander-in-chief of
united Christian Army, defeated Turkish army, mainly by
an attack of Polish cavalry and saved Christian civilization
in Europe from imposition of Islam and Muslim trule.**

Fig. 11

Odkrycie tlenu w Polsce w 1604 roku. Pod koniec złotego wieku Polski, szlachcic herbu Ostoja, filozof, dyplomata i alchemik, Michał Sędziwój, był odkrywcą tlenu według książki autora Nick'a Lane'a pod tytułem: „Tlen. Molekuła która stworzyła świat” Stało się to 170 lat przed odkryciem tlenu przez: Scheele'a, Prestley'a and Lavoisier'a, których opis tego pierwiastka nie był tak dokładny jak opis Sędziwoja.

Discovery of oxygen in Poland in 1604 AD. By the end of the Golden Age of Poland, nobleman Michał Ostoja- Sędziwój, philosopher, diplomat and alchemist discovered oxygen according to Nick Lane, author of „Oxygen. The Molecule that made the World.” Oxford University Press 2002, ISBN 978-0-19-860783-0) 170 years before Scheele, Prestley and Lavoisier and gave more precise description than they did.